

MAX DUG

1

1938

MAX DUC

CÆGAT IRYSTONY ASSR-Y SOVETON FYSDŽYTY AIV—LITERATU-
RON ÆMÆ ÆXSÆNADON-POLITIKON ÆRVYLMÆJON ŽURNAL

1938

JANVAR

1

CÆG. IR. ASSR-y PADDZAXADON RAUANDA
ORDŽONIKIDZE
1938

МАХ ДУГ

(НАША ЭПОХА)

**ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО - ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ**

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ СЕВЕРО-ОСЕТИНСКОЙ АССР

1 9 3 8

ЯНВАРЬ

1

ГОСИЗДАТ СЕВ. ОС.-АССР

V. I. LENIN.

LENINY ZARÆG

Nyr nyn acy azy ualdzæg—
Kæd æmæ Cykarijy ualdzæg, hej!
Oj, Cykarijy ualdzæg,
Lenin fælløjgænæg adæny
Bakodta Staliny uazæg.
Kæd nyn Totraty Bajti
Kuyrdtaty car ærdaudta, hej!
Oj, Kuyrdtaty car ærdaudta,
Kæd æmæ Leniny ruadžy
Mæguyr adæmmæ
Nyxasy bar ærxaudta.
Nyr nyn Pekin
Jæxædæg xussarmæ
Uældæf fændag yskodta, hej!
Uældæf fændag yskodta,
Leniny parti ta
Kusæg ædæmæn ruxs cardmæ
Uæræx fændag yskodta.
Nyr nyn Larsy guydyrtæ
Pekin sarhy rauahta, hej!
Marksy quydytæ
Lenin cardy rauahta.
Oj, fæzy cady karkusdžytæ—
Sæ sald pysyratimæ, hej!
Abon, Leniny mælæn bon,
Dunejy kusæg adæm kuy racæuync
Sæ sau tyrysatimæ.

$(\lambda, \mu) \in \mathbb{N} \times \mathbb{N}$ is a non-singular (λ, μ) -bimodule

[illegible]

Æmæ jæ midhylyt, 'sxudy, fæl-mæn,
Adæmy uarzon fætæg.
Aly ran dzyllætæn feny sæxi
Ne'styr Cædysy zæxxyl,
Fælæ, dam, nikæmæ 'vdisy jæxi;
Alfi dzy aftæ zæhy:
"Fæmbælden jemæ kuy 'rcæuid færaz,--
Xudgæ jyn--,"gas cu!"--zæhin,
Cas yn fækæsin jæ cæstytaem æz!
Cas uaid, cas uaid kiu!"
Æmæ næ bæstlyt cuy fævæjy zylð,
Uycy mykkagmæ cæræg,
Razdæxy uæd æmæ 'styr Syrx Fæzy
Baxudy uazion fætæg:
--,"Buznyg, mæ xorz xælær! Adæmy card
Qældzægæj fedta mæ cæst:
Baxordtaj, Stalin, mæ nælæn bon ard
Æmæ jæ 'skodtaj æxxæst"...
'Stæj ta jæ bynatmæ bacæuy rog,
Russ mavzoley cæræg.
Avdžyn çyrynmæ ta baxizy nog
Adæmy uarzon fætæg.
Qarahul khæærmæ 'slæuuy æncad,
'Skæny jæ cæstængas dard,—
Uarzon fætægæn jæ sabyrdzinad
N'a ua mykkagmæ qygðard...
Aftæ sædæ aztæ 'zhordzæn cærdæg,
'Gas uydžæn Lenin uæddær.
Æmæ jæ quyddag kædmæ ua cæræg,
He, uædmæ qældzægæj cær!

STALINY ZARÆG

Irystony Xyncædžy midægæj
Nyrruxs kodtaj Telity Dærhæfs,
Oj, qæbatyr Stalin, max uarzon
Ændon fætæg, biræ fæcæraj, hejt!
Ænusmæ dær næ zarædžy uydžæn
Staliny qæbatyr qælæs, hejt!
Næ xurty xur Stalin u,
Saq xæston, ændon fætæg, hejt!
Xæxxon qæutæg fæsaræntæm
Quysy maxæn ne'ntysty koj, hejt!
Næ kolzozy nard ræhæuttæ
Chæx kærðægyl karkæ kænync, hejt!
Næuæg zæxxmæ arvy riuæg
'Sthalyjau kuy nyxxudy, hejt,
Kuy nyxxudy uarzon Stalin,
Biræ cæra næ xurty xur, hejt!
Næ razdzæuæg Stalin u,
Tyxdžyn 'stæm jæ qarujæ, hejt!
Næ xærbæsty næ xæznatæ
Kuy rakhæm lomy dzyxæg, hejt!
Næ xurty xur, uarzon Stalin,
Uyj dær maxæn dæ razamynd, hejt!
Iryston dyl zary zaræg
Qæbatyry, toxy zaræg, hejt!
Zardzystæm æj ænusmæ dær,
Zardzystæm æj næ xoxbæsty, hejt!

I. Polp

MARSELJEZÆ*

Max Marseljezy ragou zarag,
 Pizzarou nou nylsimæ, ca!
 Uolz, tæssæj barizæd næ maræg,
 Jæ nyxmæ rafæmmæ rævdzæj!
 Uolz, næ nylsædzyn, særibar zardmæ
 Tiantæ ævdzæfæu fænoj!
 Euyd næ næ dunej sæ kejl —
 Næ touon sidt kuyd næra dardmæ:

'Ppæt dunej proletartæ,
 Baiu ut 'mæ rajsut bartæ!
 Xæstmæ, xæstmæ!
 Fæstæg xæstmæ, æfxærd cahartæ!

Sædæty sæt cydis ædzuxæj, —
 Nyppyræ æd kæd caharon dug;
 Afsærd dzyllæ jæ dombæj khuxæj
 Tiantæj rag ta in jæ tug.
 Fæle næ sidtæ bardzæn cardmæ
 O: hatyr tyx næma uyd lag,
 Nyr ta ætjæntæj u dzag,
 Nyr dzyllæjon sidt æjquyst dardmæ:

'Ppæt dunej proletartæ,
 Baiu ut 'mæ rajsut bartæ!
 Xæstmæ, xæstmæ!
 Fæstæg xæstmæ, æfxærd cahartæ!

Marselje — Franzy rævoluçijy zomany æfsærdon zarag.

Tyxdzæn u ne'znag marg-færæztæj,
 Jæ nyxmæ karz toxtæ qæuync, —
 Æhatyr sont tyxau jæ fæstæ
 Jæ ingæn khaxdzytæ cæuync.
 Jæ khuxæj xi-nymmaræn kardmæ
 Cæhdynmæ bavnældta yznag,
 Max uymæj skændzystæm fændag
 Ænuson ruxs særibar cardmæ.

'Ppæt dunej proletartæ,
 Baiu ut 'mæ rajsut bartæ!
 Xæstmæ, xæstmæ!
 Fæstæg xæstmæ, æfxærd cahartæ!

Næ tærsæm, — karz xæsty raz kafæm,
 Uæ tudzy kuyvd kuy xala, uæd
 Max uym næ qadamantæ safæm,
 Fæle dzy rajsdzystæm æppæt.
 Tærsut, tirantæ! Nyr uæ fæstæ
 Uæ ingæn khaxdzytæ byrsync!
 Bærzond syræ tyræsa xæssync, —
 Uæ nyxmæ systadysty bæstæ.

'Ppæt dunej proletartæ,
 Baiu ut 'mæ rajsut bartæ!
 Xæstmæ, xæstmæ!
 Fæstæg xæstmæ, æfxærd cahartæ!

Grišy raivd.

ŠOTA RUSTAVELI

ŠOTA RUSTAVELI

Soveton Cædisy adæmtæ 'styr kadimæ arvystoj guyrdziag cytdžyn poet Šota Rustavelijy jubilej—nomdzyd poemæ „Vitjaz tigyry carmy“ 'sfældisæg.

Guyrdziag adæm ænusty se'mæ razastoj mysinag genialon poety nom, sæ akkag fyrty nom. Ænæ nyffysgæjæ, dzyxy nyxæstæj, kæcytæ læværd cydysty fæltæraj-fæltærmæ, ævdisync uyj card.

Šota Rustaveli, tauræhtæ dzurdžyty nyxæstæm gæsgæ, rajguyrdi Rustavijy qæuy, Axalcixamæ xæstæg. Jæ fyd—bynætton feodal, ændær feodalimæ kærædzimæ xæram uævgæjæ jyn badardta marg æmæ amard ærygonæj. Jæ fydy amardy fæstæ Šota qomylgond cydi jæ fydy 'fsymærmæ, Tbetijy moladzandony kusægmæ. Am Šota rajdydta lirikon æmdzævgætæ fyssyn æmæyssi zyndgond Mesxetijy. Tbetijæ Šota ærtæ azy æmhuydæj racydi lkaltomæ. Rustavelijy bazydta Guyrdžyij paddzax Tamaræ æmæ jæ ærbaxæstæg kodta jæximæ. Tamaræ Šotajy arvysta Vizantimæ axuyr kænynmæ, uældaj dær ta filosofon æhdauæj axuyr kænynmæ. Uyrdygæj Šota ærbacydi Mesxetimæ, Tamaræ 14 azy ældariuæg kuy kodta, uæd (1183—1212 aztæ). Uycy ræstædžy Šota, zyndgond poet, khord aivadon uacmysy æmæ istorion statjaty avtor, fyssyn rajdydta Guyrdzystony istori.

Max ræstædžytæm cy bæræggænæntæ bazzad, uydon dzurync uuy, æmæ paddzax Tamaræ kæj uaržta poety, kæcy jæ ænæferox gængæ poemæjy saræžta uyj nomyl. Fælae jæ uæddær Šota næ uaržta. Paddzax Tamaræ kodta mæsty. Uyj ysfænd kodta jæ mast rajsyn æmæ cardæj fæcux kænyn qæbatyr poety. Tamaræ jæ fædyl kæj zyldi, uyj tyxxæj. Šota alyhdi Vizantimæ, kæcy ran bambæxsti moladzandony.

Arhæuttæ dzurync, cyma Šota Vizantijæ acydis Ierusalimmæ, kæcy ran amardi tyng zæronðæj. Adæmon nyxæstæj či bazzadi,

uydon ta dzurync, cyma, Šota Rustaveli saræžta nog guyrdziag alfavit æmæ 'rqydy kodta tipografion stanok.

Cytdžyn guyrdziag poety avtobiografi, kæcy aræzt ærcydi biræ tauræhtæj æmæ nyxæstæj, u biræ aly xuyzty, kæcytæ kærædzijæ 'ndær xuyzon ysty xicæn bælvyrddzinædtæj æmæ xajgændtæj. Dzyxy nyxæstæj bazzajæggægtyl æmæ tauræhtyl syr xaly xuyzæn cæuync jæ byndurondær miniudžytæ, kæcytæ bæræg kænync ænæferoxgængæ poemæjy avtory.

Rustaveli næ uaržta arhuany quyddagyl axuyr kænyn dær. Iu khord ræstædžy Guyrdžyij paddzax Tamaræjy galuany badgæjæ, uyj læuuydi jæ zamany lystæg feodalon khnjæzty xicaudzinady bæsty iu tyxdžyn centralizacigond paddzaxad sarazyny fars, kæcy uydaid ættagon yznægtæn nyxkhuyrd dættyn qom. Rustaveli, guyrdziag adæmy æcæg fyr, tyxdžynæj sitti æppætæmæ dær, cæmæj æxsardžynæj, iuzærdionæj službæ kodtaikkoy sæ rajguyræn bæstæjæn æmæ uyj yznægty nyxmæ ænæxatyræj kodtaikkoy tox.

Jæ idejjætæ Šota ravdysta jæ ænæmælgæ poemæ „Vitjaz tigyry carmy“, kæcy fyccadžy dær u ystyr uaržondzinady, lymændzinady, fidardzinady æmæ lægdzinady poemæ.

Uaržondzinad bættý aravijag xæston načalnik Avtandily jæ uaržon Tina-Tinimæ. Uyj Avtandily arvysta bæræg či næ uydi, uycy vitjaz agurynmæ, kæcy xæssy tigyry carm. Uycy vitjaz razyndi indijag khnjaz Tariel, kæcy fæxicæn is jæ uaržon indijag paddzaxy čygz Nestan-Darædžanæj. Nestany askhæftoj ærdæg adæm—kadžettæ, kæcytæ jæ darync sæ fidary, Avtandil æmæ Tariel kærædzijæn zahtoj æfsymærdzinady, lymændzinady nyxas, kæcyjy bacydi ærtykkag geroj Fridon dær. Ærtæ vitjazý—tugkalæn xæsty ysua hd kodtoj Ne-

*Mamsyraty Dæbe.***ÆGAS CÆUAJ, ŠOTA**

Mæ lymæn, næ Šota, ægas næm cæuaj!
 Ærbad ual mæ xædzary cadæg.
 Sædæ 'mæ ævdaj miliuanæjmag xaj
 Æz uydonaĳ, ĳi kast dæ kadæg.
 Ærbad ual. Fællid dæ. Kuyd næ uajystæj
 Fællad dær, kæd avd sædæ azy
 Fæcydtæ dy maxmæ fydbontyl, rystæj
 Quyrduxæntæj, xæxtylædasæj.
 Ærqus-ma næ dzyrdtæm. Xabærdtæ næm is.
 Næ xabar ta uyj u cævilton:
 Nyr genity bæstæ—Soveton Cædis
 Dæuæn radta pasport soveton.
 Dæ pasport dæ khuxy. Næ bæstyl cæugæ
 Æmæ dzy dy aly xædzary
 Dæ „Vepxis Txaosni“ uyndzynæ læugæ
 Syzhærin-fælyst ræsulid chary.
 Dæ farsmæ ma noddzy rænq-rænqy læuuync
 Gomeræj næ abony bontæm
 Cydæridder geni istorijy uyd,—
 Kæj fyst uyd zærdæ æmæ zondæn.
 Cæudzynæ. Uyrissyg, tættæjrag, kæsgon,
 Mæqælon, ukrainag, irony
 Je kusæg kolxozon, qæbatyr xæston,
 Kæj dzy fenaj,—alĳi dæ zony.
 Zæhdzæn dyn dzy alĳi: Ægas næm cæuaj!
 Ærbad ual mæ xædzary cadæg.
 Sædæ 'mæ ævdaj miliuanæjmag xaj
 Æz uydonaĳ, ĳi kast dæ kadæg.

W. Ġiga.

ŠOTA RUSTAVELIJÆN

Dæ dissag fændyræn
 Jæ dissag qælæstæj
 Ænæmælgæ zaræg
 Kuy 'scahtaj, uædæj
 Ænus aztæ racyd,
 Sæ særtý næ dugmæ
 Ærxæccæ dæ činyg
 Nærtón læg, dæuæj.

* * *

Næ bakuymdta sæfyn,
 Næ jyl fætyx sau tyx,—
 Jæ badæn, jæ axstón
 Ændon fidar uyd.
 Guyrdzystony adæm
 Sæ zærdæty arfy
 Fækodtoj jæ madau
 Qæbuly rævdýd.

* * *

Ærxasta jæ maxmæ
 Næ uarzon cædison—
 Soveton Guyrdzyston.
 Nyr abon, kæs-ma:
 Næ cytdžyn adæmtæ
 Sæ madælon 'vzægyl
 Kæsýnc dyn zærdæjæ
 Dæ činyg—xæzna.

Geor Q.

ŠOTAJĒN

Tariel Nestany uarža,
 Daredžany—xudgæ xury,
 Avtandil ta—Dinatiny,
 Uarzonadæj riu syhdi.
 Tariel fyccag dær cardæj
 Amond-uarzonozinad kury,
 Uyj tyxxæj nyvondæn rattdzæn
 Aly ran xæston jæxi.
 Uærtæ dony tækkæ farsmæ
 Rast khævdajau cæssyg kaly,
 Bæx jæ cury æmæ vitjaz
 Zæxmæ sabyrgaj nykkast.
 Kadžettæm—æznægtæm hastæj
 Is jæ xury xaj-ysthaly,
 Æmæ uyj tyxxæj ivyly
 Dendžyzau jæ riuy mast.
 lunæg næu, tærgæ næ kænų,
 Is qarudžyntæ jæ fæstæ,
 Avtandil—jæ uarzon æmbal
 Æmæ uyj xuyzæn Fridon.
 Uærtæ bydry fæcæuync,
 Fidar æmæ cyrh sæ gærtæ,
 Zyng—sæ bæxtæ, art—sæ zærdæ,
 Ualdzægau sæ rajgæ bon,
 Biræ uydonyl cy dzuræm
 Agy ran nyrtækkæ max ta,
 'Styr cy ran væjjy æxsarad,
 Uycy ran čysyl—nyxas.
 Rustaveli nyn nyzgaryd,
 Šota nyn jæxædæg zahta,
 Tarielæn 'znægty nyxmæ
 Xur jæxædæg uyd jæ fars.

Uæd nærydis arv aqazzag,
 Khædzæx xældis, kard chykk lasta.
 Dendžyz qazyd dardyl æmæ uylæn uylænų
 byrsta.

Tariel dombajau uajtahd
 Uæd yznadžy xurxæj axsta,
 Æmæ jyn j'artænty uændonæj
 Kard ænæzivæg thysta.
 Æz kuy næ zarin Šotajyl,
 Uyj uæddær ærttivid xurau.
 Æz kuy næ zæhin nyxæstæ,
 Fatau u uæddær jæ dzyrd.
 Fælæ jyl cæuynnæ zaron?
 Kæd mæ card mænæn—cykura,
 Kæd Šota jæxædæg ardæm
 Dard balcæj cærynmæ 'rejd?
 Uærtæ bady max xædzary,
 'Khuxmæ radtæm dissag nuazæn:
 "Cæj, Šota, dæ fændon dzur!"
 Baxudt midbylty næ uazæg,
 Nexsarad, næ cin æmbary,

..... Æmæ jyl ærkastis xur.
 Didinæg čysyl fæcæry,
 Kardæj axauy gængæly,
 'Styr xoxy kæcæj uromy
 Tixalæg, kænnoð khæcæl:
 Fælæ geni næu bælasau,
 Geni ræstædžy næ mæly,
 Geni xur u æmæ xur ta
 Min—milliard azty cærdzæn!

*Sofa Rustaveli.***VITJAZ TIGYRY CARMY**

Fyceag zaræg

Dy ænakæron qarujæ 'skodtaj zæxx, 'skodtaj dune.
 Radtaj ud zæxxyl cærdžytæn dy bærzond arvæj lævar,—
 Radtaj zæxx lægæn dæ vyrztæj, aly buc xuyzty fælystæj,
 Radtaj xicauad tyxdžyntæn,—demæ či uydis æmbar...

O, ysfaldisæg! Dæ baræj aræzt u zæxxyl æppæt dær,
 Ratt, dæ xorzæxæj, mænæn dær, dy, mæ fændiag qarujæ
 Uadz mælæty ong dæ fændæj, riuy uarzonad cæxæræj
 Sudžæ ruxs xurau tæmæxæj, dy mæ xærgzænæg fæu!

Læg—dombaj,—æxxæst æxsaræj, fidauy yzhæræj, uartæj,
 Aftæ rast paddrax Tamar dær—xurau je'nænton uyndæj.
 Æz fælvaron 'vi mæ tyxyl, uyj dzyrdtæj akkag ysnyvy!,—
 O, kæj ysbaron jæ cytyl, kæd ændær he axæm næj!

Zaryn æz uæddær Tamaryl,—či næ ferox uydžæn cardy
 Æmæ kæcyjæn mæ zardy kodton æz nymæ dær kad:
 Æz mæ sis æfsæston ragæj uyj sænt-sau cæstyty cadæj
 Æmæ uadz nyrðær mæ zardæj 'ssaræd uarzon zærdæ kard!

Næu æncon mæ xæs,—æmbaryn,—'rgom paddrax Tamaryl zaryn—
 Uyj khælæt ærfgyuty taryl, uyj dændægty ird cæxær!..
 Tug æksyr æmæccæ bnaryl, uyj cæsty xauty mæjdaryl,
 Fæle dir sædty dæbugæj, fnd yzdyjæ uyj, uæddær...

Mæn gæuy dzyrdty tyx biræ, art zærdæ, nyfs æmæ liræ,—
 Ird ængas, cæmæj cytimæ ua poety dzyrd zakhon,
 Tariely max næ zardæj sisdzystæm bærzondær arvæj,
 'Rtæ gerojæn am xælaræj u sæ fændag iumæ kond.

Rambyrd ut æmæ fækæuæm Tariely zyntyly iumæ,—
 Uyjau či ajsta jæximæ susæg uarzony zynad?!
 Rustaveli—æz mæxædæg, acy zardžytæ yskænæg,
 Uyj zærdæjy qygæn radton fag mæ kadædžy bynat..

Uarzgæ či kænny bælvyrðæj, xurimæ uyj quamæ 'rttyvdæj
 Ua æmsær, lyxæj, ævzyhdæj aly ran fæzminag ua..
 Quamæ ua nyfsdžyn, æhdaudžyn, zonyndžyn, færazon, kaddžyn.
 Uydlonæj kuy ua uyj qæččyn, uæd cæj uarzon u,— zæh ma?!

Uarzt u susæg, uyj jæ lyny 'imæst dær æmondžyn fæuyny,—
Uyj u bastdzinad zærdæjæ æmæ biræ u jæ bar.
Uarzt næu čhizidzinad—ma zæh,—uydon æxsæn is dzævgar zæxx
Bajqus dy mæ dzyrdtæm, bazdæx æmæ-iu dæ zærdyl dar.

Uarzys, uæd æxsævæj bonæj ma iv dy dæ zærdæ nogæj,
Iuy uarz æmæ jæ nomæj uæd dæ zærdæ ruxs, æncad,
Byxs zyndzinad, u færazon,—dard dæumæ kuy ua dæ uarzon.
Uazal batæn sajyn ma kom uyj mæ cæsty u ægad.

Rog, cæstmæ mitæ kæmæ i, uyj næ zony ciu zærdæmi,—
Uyj æppynædzux uydžæni, kuy lymæ, kuy ta yznag...
O, næ ragbonty zærdætæ, sont lymænady fændætætæ..
Zonyñ,—uarzy uyj, ærmæstdær uarzonad kæj sudzy fag...

Uarzys, urom uæd dæ rysty, ma kæn de'mkhajyl særstysty,
Mys ædzux dær uyj dæ tyxsty æmæ buc jæ cinæj ræz.
Ku iu susægæj dæ uaty,—sudzy rast cyma chæx arty,
Ma fætærs tyxžyn lægmartæj, fælæ uarzony raz tærs.

Uarzys, uæd færaz dæxiuyl dy xæcyn, cæmæj dyn iuuy
Adæm ma zonoj dæ riuy susæg uarzony bynat.
'Znadžy fidsisæj jæ baxiz, fælæ 'ppælyny ong ma xiz,
Uarzondzinady uælaxizæn dæ ud mælætæmæ ratt.

Rustaveli—æz, Tamaryl nodžy qældzægdæræj zaryn,
'Fsæltty razdzæuæg, æxsary, či u ymæ sidyn æz,
Nal dæn o, mæ særæn uarztæj æmæ arfægond nyxasæj
Kuryn xaj dæ cæstængasæj ratt mæ cinadæn færaz!

Rajston arhau æz Iranæj, kæcyjy Guyrdzymæ ragæj
Zonyñc xorz æmæ xælaræj biræ mingaj khuxtæm xyst.
'Sbaston uyj aiv ævzagæj, rifmæty xuyzdær xæznatæj,—
Kæd mijjag Tamary kastæj zærdæ uald khaddær ryst...

Bakuyrm dæn jæ cæstængasæj, sudzy iu mælætdzag uarztæj
Æmæ fembælyny tasæj, darddær bydyrty xætyn;
Uadz fænyk dær festænt uængtæ, ruxs uæddær uydžysty fændtæ
Æmæ 'rtæ gerojæn zærdæ rattdzæn kadæžy jæ xuyñ...

Cardæj nyn nyvgond cy ærcyd, quamæ rajsæn uyj ænæsdžyrd
Gutonæj xuymgænæg kusæd,—'fsædtonæn xæcyn—jæ mi.
Aftæ uarzon dær bælgæjæ, ssaræd arh. Lymæn zærdæjæ
Iskæj uarztæn arh kængæjæ, xizæd čhizijæ jæxi.

Zardy miniuægæj xajžyn či u, uyj džyllætæn addžyn
U ædzux dær æmæ kaddžyn aly ran væjy jæ fænd.
'Styr qudy cybyr nyxasy uyj aiv zæhyn færazy
'Mæ jæm qusyn læg fæuarzy biræ,—cas fændy dær uæd.

Duhon bæxæn darddær aræn u bælvyrð xuyzdær fælvaræn,
Cyrd xæstonæn ta jæ kardæn rast jæ nysanyl æruad.
Xorz dzyrdy dæсны uæd quamæ nyxæsty uyrzæj ævz'ra
'Mæ dzy alkæmæn dær ara fysty fidardær bynat.

Kæd fyssæg fæci læmæhdær, aræxst dzyrd æm u ystæmdær,
 Æmæ ulæft domy sær dær,—rîfmætæ kænync khuylyx,
 Uæd xuyzdær uydzæn jæxicæn—„u xærzbon“—zæhyn jæ sisæn
 Æmæ ravzaryn cædisæn kuyst, kæcy ran u qædtyx.

Næu poet kuyddærtæj iumæ iu dzyrdæn ændær dzyrdimæ
 Çi ssardta tyxxæjty rîfmæ æmæ uymæj çi u qal,
 Kænæ khannæg quydy xomæj çi 'sbætty dzyrdty byronæj
 Æmæ çi fæuændy 'rgomæj dzuryr: „Næj mænæn æmbal!“...

Is fyssdzytæg nodžy 'ndærtæ,—'sty læmæh bynton jæ fændtæ,
 Çinyg kæsægæn jæ zærdæ izgard axæmtæj xæssy.
 Sabijyl æz uydon baryn, kæcy fat jæ khuxy dary
 Æmæ lystæg syrdty mary, fælæ innætæj tærsy.

Uacmysinnæ xuyz fyssdzyty baqæuy kænæ çydzdytyl,
 Kænæ iskæj dzadždžyn fyngyl dzuryræn,—kuy uoj æfsæst,
 Xorz u axæm dær cæuylnæ,—rast kuy ua jæ quydy uymæn,
 Fælæ 'styr kadædžy fenæn is poety tyx ærmæst.

Çi fedta zyndzinad hiræ, uyj zaræg fæxizy riumæ,
 Uyj jæ zærdæ ratty iumæ æmæ næu dzæhæl jæ zard,
 'Skæny uyj fændyry qistæ zærdæjæn jæ cin jæ rystæj
 Æmæ uarzonæn jæ fystæj 'skæny amælætæ kad.

O, ærbajqusut ta nogæj zaryn uyj kadyl ærgomæj,
 Kæcyjæn zærdæ fændonæj æz xælar kænyn mæ dzyrd.
 Uymæn is mæ card jæ khuxty æmæ fidæny ænusty
 Mæn fændy yskænyn uymæn ruks mæ kadægæj jæ cyt!

Jakovy raivd nyryssag ævzagæj, Balmontæj, Cugarelijæ.

Sola Rustaveli

NESTAN-DAREDŽANY FYSTÆG TARIELMÆ

Xurau ræsuhd ėi uyd, uymæj rajston æz fystæg, ævzaryn:
 U dæuæn dæ xuyz, dæ bakast rast syzhæriny xuyzæn.
 Syzdæxtis jæ bæxyl xæstæj, kodtoj dis jæ biræ 'xsaryl.—
 Iunægæj card, 'stæj cæssygtæ nal kændzysty tyx mænæn.
 Is mænæn ævzag, cæmæj dæ bazonon akkag 'stauyn
 Rajsdzy æn mælæt dæ bæsty, kuy amælaj, uæd xuyst-mæ tyn.
 Saq dombaj! mæ dzyggu ta dyn didinæg dyrhdonau 'ftauy,
 Æz dæu dæn, dæuæj fæstæmæ zærdæ nikæmæn dædtyn
 Zonyn, radžygy qygdzinad nacydis dæuæn dzæhæly,
 Fælæ maual ku nyrtækkæ, maual kal cæsty sygtæ.
 Ci dæm kast—xælæg sæm kænync, alči dzy dæuæj æppæty,
 Mæn dæ dissadžy lævaræj baqældzæg kæn, kurn dæ
 Dy ræsuhd kæm zyndtæ 'rædžy, xaj kæ uycy 'styr lævaræj,
 Æz dæ cæstyty cindzinad quamæ uycy rany son,
 Ajs mæ congdaræn jæ bæsty, uæd dæxi bynton dær,—dær æj,
 Uycy lævaræn jæ færcy mexsæv baruxs ua bynton
 Tariel kuydta ænæncoj, uarzon zærdyl tyng læuuydi
 „Mænæ congdaræn, mæ khuxyl ėi 'rdtyvta, zærdæjæn—ruxs!
 Lævar balqyvta jæ byltæm fidar, arh kæmæn næ uydi.
 Zæxxyl axaud æmæ lalau dardtoj uadultæ fælurs.
 Nal uylæfyd, mænæ cyma mard jæ ingæny xædfarsmæ
 Uyj xuyssyd fælurs cæsgomyl card fæcæj nyguyld bynton
 Uæd Asmat tydta jæ rustæ, don kalgæ læuuyd jæ razmæ—
 Rast xrustalau uæd ærttyvta suadonæu jæ syhdæg don.
 Avtandil æncad jæ cury 'slæuuydis æmæ dzy næzta,
 Cæstysyg syhta granit dær, fag kæj akaltda Asmat.
 Tariel jæ cæstæj rakast džixæj, xi čysyl æmbærzta.
 Sqærzydta: „Qysmæt mæm dary abony ong dær jæ kard“.
 Æmæ systadis fælladæj, niz næma fæcis æxxæstæj.
 Uadultæ—safranau, ursdær lilijæ jæ nyx fæci.
 Kast ærdæg kuyrmy xuyzænæj, dardta byltæ ta nyxæstæj.
 Kast mæletmæ uyj ængælmæ, færvæzyn zyndær uydi.
 Tariel fæzyldis æmæ Avtandilæn aftæ dzury:
 „Radzurdzynæn dyn čygzajyl, ėi ajsta mæ card bynton
 Amondžyn æcæg uydzynæn, fenon kæd čygzajy—xury,
 Neuuændyn mæxiuyl, nog ta æz kæj fedton rajgæ bon.
 Buzny æz fædæn Asmatæj, æz dżæbæx jæ salam quyston
 Rajston uarzony congdaræn, pismoimæ ėi uyd bast
 Bakodton æj æz mæ khuxyl æmæ xilævar ærvyston:
 Sau, ændærbæstag særbædtæn, tar æxsævau mænæ rast.

Raivta jv Georgi Q.

Sota Rustaveli**KADŽETY FIDARY BAJST ÆMÆ NESTAN-DAREDŽANY 'SUÆHD**

Uærtæ gerojæn se'rttyvd rast cæxærxuræj tyxdžyndær,
 Avd xo-sthalyjy sæ særmæ 'rttivync xudau arvyl dard.
 Tariel, fyd ræsuhd kondæj, sabyr uyromy jæ synty.
 Dissag ærtæ dær sæ uyndæj, 'znagæn marg kuyd u sæ kard.

Zæh, cæimæ is ysbaræn, axæm saq balcæn næ zæxxyl?
 Arv kuy nykkaly syg khævda,—dættý syzmænty jæ fyd.
 Sont, mæstdžyn ulæntæ kalync suang sædæ azdzyd khædzæxty,
 Fælæ furdimæ kuy siu uoj, uæd ehaudær u sæ cyd.

Avtandil æmæ Fridonæn se'mxuyzon dyuuæjyl uaid,
 Fælæ č i 'ræsdzæn xæcynmæ Tarielimæ jæ nyfs?
 Aftæ 'sthalytæn sæ ærttyvd, xury cur næ zyny, tajy...
 Uædæ bajqusut! Ævdisyn toxæn bajdydton jæ xuyz.

Fæz ærtæ dixy fækodtoj. Kuldur—alkæmæn jæ nysan.
 Semæ 'rtæ sædæ æfsædtæ se'ngas saq æmæ uændag.
 Razmæ arvystoj razvetkæ, bony 'rbaruxsmæ sæ xuyssæn,
 'Stæj sæuæxsitty ærttyvdmæ darddær agurync fændag.

Rast fændaggontau fælladxuyz, 'fsadau næu sæ cyd bæærgdær,
 'Mæ sæm Kadžetæn jæ gæstæ 'ncad, ænæmætæj kæsunc.
 Aftæ Kadžetæn jæ khultæm 'ncad kuy 'ssydysty xæstægdær,—
 Alči fevnældta jæ gærstæm, rævdz yzhær xudtæ kænync.

Bæxty felqyvtoj, dymgæjau, razmæ basxuystoj ædærgæ,—
 Dærttæ—gom, sæ qustyl uajy qær, chæxaxst, yzmælyn, dis;
 Cardæn tas uævgæ, ærtæjæ uajync mæskuytæn sæ færstæm,
 Gorædy xætæltæj uasync, bæstæ 'zmæld æmæ fædis.

'Znægty uadzy tas jæ qæræj Tariel dombaj, qæbatyr.
 Rævdz syn sezhær xudtæ 'stony, uærtty pyrx kæný jæ kard.
 'Vast ærtærdygæj nybbyrgæ tox kænync qazuat, æhatyr:
 Kalync khulty, 'vnalync armæj, durtæ 'xsync bææzændtæj dard.

Avtandil Fridon—paddzæxmæ uajy xælccægtyl cæxæræj.
 Tarst yznag dæræn ærcydis, mærdtæ lug cædty xuyssync.
 Se'mbaly sæ cæst næ æxy, fidar barizy sæ qæræj:
 „Tariel, kæm dæ, ysdzur næm!”—ænæ aguræg cæuync.

Qær kænync sæ tyx, sæ bonæj. Næj uæddær fæstæmæ dzuræg.
 'Stæj ta fædzæync. Pyrxytæj duar kæm læuuydis,—uynync:

Karstėj žhær xudtæ cændamad, nodžy iu axæm sæ cury,
Mardėj Kadžetæn sæ gæstėj iu dæs mln lædžy xuyssync.

Fidaræn byn særfit jæ gæstæ, zynd mærdon ængas sæ cæstėj,
Buærttæ—cæf, læmæh byntondær, xotyxtæ pyrxgond lystæg;
Duaryl nal bazzad ævduzæn, zæxxyl se'zhærtæ gæbæztėj,—
Tariely khuxæn je'vnæld dardta aly ran bæræg.

Vitjæztæ æmbæxst fændagyl 'ssardtoj ræsuhdæn jæ mæsyg:
Mæj jæ uarzon Xur kuy ssara, 'znagæn sast u uæd jæ khux.
Tariel bæhæmsar, rajdzast, zydėj jæ uarzonmæ fælgæsy,
Uyj dær nal kænų jæ cæstėj Tariely 'ppyndær cux.

Mondagėj æmdzag qæbystæ, uajų cinėj rustų cæssyg,
Aftæ ma jæ xur Mustaryl sæmbældis uælurv Žual.
Rozæ 'rttivy æmæ rajų, xur æm qarm tyntæ kuy xæssy,
'Fæærd zæærdætų dær ænusmæ ruxs yssyhd, kuyonnæ uoj qall

Tariel Nestanmæ xudy, kalync cæstyttæ tæmæntæ,
Xur yssardta nyr jæ Rozæ, byltæ 'ndædzync byltų qarm.
Qær kuy fequystoj, ættæmæ uyd sæ cyd sæ saq lymæntæm,
Æmæ amondžžyn xæstontæ zahtoj ræsuhdæn salam.

Daređžan fyr cinėj xudy. „Æz he nyr symaxæn xo dæn“
Batæ syn kænų, qæbystæ, næj jæ arfætæn kærôn.
„Buznyg“, či 'skodta fyðæbon—tox æncon kēj næ uyd,—zonym,
Xabar radžyrdtoj bælvyrdej Avtandil æmæ Fridon.

Tarielæn kodtoj namys, či uyd toxy 'ppætėj saqdær,
Kodtoj arfætæ fyr cinėj, kald sæ cæsty syg zæhau.
Xorz syn bakuystoj sæ uærttæ, se'zhærtæn næ uydīs arh dær,
Rast dombaj syrdtau sæxædæg, se'znag ta uydīs sæhau.

Se'sfadėj æmbis sæcahdīs uyj kuyr.næ uyd qyg Fridonæn.—
lumæjæg uælaxiz cilyn kodta uyj he uæddær cin.
'Znægtėj ma nyxlæuuæg či uyd,—sast ærcydysty byntondær,
Æmæ dissadžų xæznatæn systy saqguyrdtæ æfsin.

Teuatæ, tyxdžyn xærgæfstæ, Kadžetmæ cėj bærc uyd, uydôn
luuyldær uydysty ivtyhd, se'kkoj znarh uærttæ æværd,—
Uym ævzist æmæ syzhærin, biræ alcy 'ppæt æluton.
Æmæ bucdæræn xæssæntæ saræztøj Nestanæn uæd.

Kadžety fidaræn 'gasėj bazzadis æxsaj xæstony.
Gerojtæ xæssync Nestany se'znægtėj ysty ædas.
Furdy paddzaxmæ sæ fændag u he nyr, sæ cin sie xony—
„Fidinag Falmajæn je'xxuys!“—Kodtoj ximida g nyxas.
Ugyrssag ævzægėj jiv ratrlmæc kodtu Ardušenly N.

Bekhojty A.

ŠOTAJY CYR TYL

Šota, mæjruks izærti ruxsmæ
 Dæ cyrt syr x didinæg æftauy.
 Kænync yn kad næ ruxs ænustæ,
 Ysthalyjau cæxærtæ kaly.
 Æmbærzt u urs nalquyt ærtæxtæj,
 Sænuon sæuæxsiltmæ ærttivy.
 Izær yn uarzony salæmttæj
 Xuyntæ sykhadžyn mæj ærvity.
 Jæ særmæ avd xojoy ærsimync
 Chæx arvył kolxozon čyždžytau.
 Dænan syr x cuqqajag ælvisync
 Xuyjync dyn urs kuyræt dæ madau.
 Dæ cyrti raz færnæj fæjlaugæ
 Ævzist æxsyry cad ivyly.
 Sær sær kænny jæ urs fynk kalgæ
 Soveton amondžyn guyrđzyjy,—
 Poezijy xælar bælcættæn
 Qæzyn khusæj bægæny dary.
 Dæ cyrtæj arvy ruxs cyræhtæn
 Sæumæjy bulæmærh nyzžary.

Stulinir, 1937 az.

„ŠOTA“

Guyrdzyjag folklor.

(Činyg „Saundže“-jæ. Adæmon poezijj zynarh æværaæn).

Kad dætty Šotajæn zondad.
Jæ uynd dær uymæn dissag u.
Uyj fesguyxtis jæ kuysty kondæj,—
Jæ kuystæj, jæximæ kæj ista.

Æmæ uymæn jæ fyst či bakast—
„Vitjaz tigyry carmy“—
Poety nyxas uyj raxasta,
Nærtan nyxas ænusy armæj.

Šotamæ kuy nykkæsæm ædzynæg,—
Jæ ruxs dær bynton ændær u.
„Vepxis Tqaosani“—jæ činyg—
Rustavelijj uacmystæn sæ sær u.

Šota cy činyg nyffysta,
Uyyl racyd biræ ræstæg:
Avd sædæ azy—jæ fæstæ,
Fælæ abon dær cæry æxxæstæj.

Uydi uæd iunæg jæ činyg.
Nyr ucy činygæj aly ran—je'dzag.
Fælæ, zæh, axæmy či zony,
Akkagæj či 'slæuua jemæ?

Poettæ kuyddær 'ssardtoj
Šotajæn jæ kaddžyn stix,—
Rustavelijj nomyl uajtahd
Saræztoj stixtæj erys.

Biræ fyst ærcyd stixtæ, æcæg dær,
Biræ quydytæ zahto.
Æppæt næznaty ærkodtoj æmbyrd dær
Seppæt, cydæridd 'ssardtoj.

Zynarh, zærdæbyn nyxæstæ
'Ssardtoj uydon cardæn:
Iuæj-iu nyxæstæ—'znadžy cæslæn,
Innætæ—lymænty kadæn.

Æmæ kuyddær sæ fyst festy,
Ærkastysty kuysty æhdaumæ—
Fedtoj: innæ fystytæ xuyzdær ne'sty.
Rustavelijj fyst uydi ehauddær.

Biræ is, biræ poettæ,
Poet Šota næu iunæg.
Aguryn, fælæ nikuy fedton,
Šotajj xuyzæn, iu læg.

Šotajj xuyzæn innætæ ne'sty.
Kuyd næ u khuymyx kard cyrh cirqy xuyzæn.
Ænqæl dæn: dune biræ æzty
Axæmy akkag max ne'skændzæn.

Uæddær Guyrdzyj is fyszdytæ,
Khurd poety—tyxdžyntæ zondæj.
Sæ xuyzdærtæ uydžysty čitæ,
Uyj zæhyn næ quyddag næ xonyn.

Zonyn kæj fændy—bazon:
Poettæn sæ fællæjtæ fen.
Cæmæj uæ ma ual qyg daron,—
Zæhyn: seppæt adon
Nyffyston æz—Efrem.

Acy æmdzævgæ nyffysta Xoby rajony
75 azdžyd zærondd læg—E. Gagulijæ
(1913).
Iron ævzagmæ jæ raivta A. Gulufy.

Niger

QYRYMAG ÆXSÆV

Sabyr... Uddzæf
 nal nydzævy zæxxyl,—
 Qara—dahy
 bambæxsti Eol,
 Mæj—ærxuy tas—
 ratyld ualæ ræhtyl,
 Qædyl, akæs,
 bajtydta jæ xor,—
 Xor—ævzist xor,
 cæj, uæd ta jæ 'ssad dær
 Xonæm, mæjy,
 mæjy ta—kuyroj..
 Dendžyz axsæv—
 nog čyndzæj æncaddær,
 Dendžyz axsæv
 nal kæný særgoj.
 Kæs, kuyd qazy
 mælmæ, kæs, qal don;
 Kæs, kuyd najy
 mæjy tyn jæxi!—
 Cyma donæj
 isy axsæv qalon,
 Don ta—cyma
 axsæv dzy kuyvd i,
 Dardyl tauy,

dardyl uyj jæ tæmæn,
 Qal u dendžyz
 je'zhæræj—ændon...
 Dendžyz, ma xær
 dy dæ kuyvd ænæ mæn:
 U mæ riu dær
 de'rfæn, mæ xur, zon!—
 Axsæv sabyr
 badyn æz dæ cury,
 Axsæv toxæj
 iuvars u mæ riu—
 Dardmæ zærdæ
 qæbulimæ dzury...
 Fælæ sau cæst,
 sau cæst qæbul ciu!—
 Sombon dymgæ
 de tærttyl kuy 'sqaza,
 Bylyl ulæn
 abuxæg kuy'sua,—
 Tahd æz khulæj
 rajsdzynæn mæ qama
 Æmæ—toxmæ,
 toxmæ, hæj-dæ-hal...

Koktebel, 21/IX 37.

*Niger***QARA-DAHYL**

Cydtæn æz ardæm,
 zyn uydis fændag,
 Zyn uydis, zyn!—
 Quydis—iu xilyñ,
 quydis yzhoryn,
 Kæm ta—læsyn.
 Yscæjxyld arvyl
 kuyrm kuydzau, sabyr
 Uæd taræj mæj.
 Mæ xid, mæ nyxæj
 kuy tahdi zæxmæ...
 —Yzdæxon, cæj!—
 Dzyrdta—iu xattgaj
 he, aftæ zærdæ,—
 Uæddær cydtæn...
 Yscydtæn. Xoxæn
 jæ chuppyl badyn,
 Kæsyn bynmæ:
 Dælyjau dendžyz
 nyhuyly tary,
 Bæly mænma:
 Am uddzæf riuy
 rævdauy, madau,—
 Ævdadz u rast,
 Mæj arvyl qazy
 æmæ kuy 'skodta

Mænma jæ kast.
 Salam alekum,
 sclam, o ruxs mæj! ...
 Xærdgæ—dæ tyn.
 Dæ syxag badæn,
 dy bæstæn safys
 Sæ son, sæ ryn...
 Fændy mæ uarzyn,
 fændy mæ zaryn
 Mæ riuy—cin.
 Cæj, bavidæl, bajtau
 dy uyj næ bæstyl,
 Æxsævy 'xsinl...
 O, de'xsæv xorz ua,
 Qaræ-dah ragon,
 Mæ fysym bucl
 Dæ aræxst zaræg
 kuy axsy axsæv
 Mænæn mæ qus.
 Dæuyl u auyhd
 Eoly fændyr,
 Bælvyrð, bælvyrð.
 Færnaej jæ daraj,
 cæmæj jyl qaza
 Dæ çygz, dæ fyr!

Koktebel, 20 IX 37 a.z.

Qanyqnaty Alajram.

KOLXOZON FIJJAU

Xox, bærzond xoxæn
Nyr jæ sau ryndzæj,
Qus, nyzgarydtæn
Æz mæ uadyndzæj.

Dard næ xæxbæstyl
Æz kuy fælgæsyn,
Ærdzy xorz nyvtyl
Abon cin kænyn.

Xur ærttivgæjæ
Uyrdæm rakæsy,
Qizgæ, ludgæjæ,
Ruxs tyn ravæssy,

Stæj, kæsgon çyzgau,
Dymgæ, ærduzy,
D. ndžyz-uylænau,
Kærdæg bauzy...

Uyrdæm, buc kolxoz
Fys fos baskhærdta,—
Uyj jæ biræ fos
Mæxæs bakodta.

Æz kuy raskhæryn
Fos sæumæchæxæj,—
Xorz sæ bafsadyn
Sojdžyn kærdægæj

Fosy qaqqænyn,
Cæsty gaguyjau;
Uymæn xonync mæn
Xorz, særæn fijjau.

Æz—særæn fijjau—
Xorz u, xorz mæ card!
Ragon sau bontau,
Nal dæn, nal ænkhard.

„DŽÆBIDYRDZUAN“

(Radzyrd)

Komæj-kommæ indžynau bacaxsta æxsævy talyng.

Uydaid dæs saxatmæ ævvaxs izær, ucy afon ta čysyl xæxxon qæu Džimara jæ tarf fynæjmæ baxæccæ væjij. Moigænæg čyzg ucy afon rog særdygon qæccul riumæ ærbalqlvy jæ midbilty xudgæ. Satæg-saupux særyquyntæ baz bambærzync æmæ af-tæmæj fæxuyssy... Jæ cæstytyl auajj jæ uarzon, jæ zærdæ læuuæn sau læppu. luy 'rdæm azily, innærdæm azily æmæ ta jæ aiv dombaj uængty 'xsæn ærbatymbyl kæny ænaxxos qæcculy.

Aftæ væjij aly'xsæv dær Džimarajj. Aftæ sabyr, ænæ 'zmælgæ, fæxuyssy Džimara aly'xsæv bonnmæ dær. Fæle acy 'xsæv, innæ'xsævty uældaj uælæsxy dyuuæ rany cyræhtæ 'ssyhdeuyd..

Kuyjtæ dær sæ æjdt-æjdtæj nal æmæ nal æncadysty. Dællag syxy dær iu xædzærej ruxs cæuyn bajdydta, fæle sæ ruxs biræ næaxasta. Uajtahd ærtæ rany dær cyræhtæ æxuyssydysty æmæ-iu casdær ræstædžy fæstæ 'styr dony fallag fars xidybyl ærtæ sauændærdžy baiu ysty. Iu čysyl afæstial ysty, 'stæj lystæg xæxxon fændagyl kærædzij fæstæ fæxærd kodtoj.

— Bibo, ænqæl dæn æmæ myn næ nyxas dzæhælyl næ banymajdzystut,—rajdydta casdær ræstædžy fæstæ Aqlæu,—ærtæ bony cæuy, aftæ alyg kodtam cuany cæuæm, zæhgæ. Æz dær ysazy dæn, uæddær nicy kuysty afon u, zæhgæ. Kolxozæj dær rakurdta razdyzinad: acæut, banylæfut... æmæ mæn uæxican xisdæræn kæm rav-zærstat, uymæ gæsgæ næ næ fændadžy tyxxæj caldær nyxasy fændy.

— Ænæmæg čl æmbæly, uyj u,—dzuapp yn radtoj Axmættime.

— Adæjmag cy fændy qajtar æmæ Bolajj xox fæstæd, uæddær jæ kuyst æmæ jæ quyddægæ ænæ planæj kuy kænæ, uæd Yn sæ nikuy nicy rauajdzæn.

— Rast u dæ nyxas, Aqlæu,—sontæj fækodta Axmæt æmæ alči jæ cæuyny kuyst kæny æmbælltæj, fæste ma azzajnyl arxajgæjæ. Bibo kæd dzyxæj nicy 'sdzyrdta, uæddær jæ særy batlydyl bæræg uydis, ucy nyxæstimaæ razy kæj u, uyj.

— Nyr u,—dzury Aqlæu,—æmæ max næ ærgom daræm Sauvary, kænæ Zæryny xoxmæ. Ræstæg xorz fæuæd, fæle æxsæv bacæudzystæm Sauvaræj Zæryny 'xsæn komy, suang chitijj qæbysmæ 'sxizdzystæm, ystæj ucy ran fæsal ærtondzystæm, æxsæviuatdony bafysym kændzystæm suang bony ærbachæxmæ. Bon chæxtæ kæny nuy bajdaja, uæd kæsæncæstytyj, qaqqændzystæm raxiz fars Sauvary xoxmæ, galii fars Zæryny xoxmæ. Syrdta kæcyrdygæj zyno, ucy 'rdæm næxi sisdzystæm, æmæ næ amond xorz fæuæd, ændær nicy ual zæhyn... Kæd næ amond ua, uæd razyndzysty Sauvary æmæ uæd semæ 'ncondær æræxsæn u, na uæd Zæryny xoxy byntondær næ væjij fæzmælæn.

Særsælæn xoxu Zæryny xox... Fæle uyj max æppyndær nicæmjæ fætæræyn kan-džæn. Au, max næxædæg xæxxon cærgæstæ kuy 'stæm, i, Bibo?

— Aftæ, aftæ Aqlæu, biræhæj kuy tær-saj, uæd qædmæ ma cu,—dzuapp yn rad-ta Bibo.

— Uædæ ma iu nyxas zæhynmæ qavyn.—dzury darddær Aqlæu,—æniu dzy disag dzurinagæj dær nicy is, fæle jæ kuy zonæm, uæd xuyzdær u. Čl'zony, fæle næ iu ærtæ æxsævy chitijj qæbysy bazzajyn dær baqæua, adæjmagæn jæ fændtæ jæxi zæhgæjæ næ væjjync aly xait... Axmæt æj zony, fæle jæ dy, Biho, næ fequys-tals,—zærdiag nyxas kæny Aqlæu,—ærc-džy, nyr ul dyuuæ azy cæudžæn, aftæ iu cuanon ardæm ærbafyd, Tasoltan, zæli-gæ. Bærgæ jyn dzyrdtoj qæuy lægtæ: ma-

kæn, innægæg ma acu, zæronð læg dæ, dæ ængtæ dæ nāl xæssync æmæ dæxictæn is-nægta dæ nāl xæssync æmæ dæxictæn is-baty lyðhylyz sraædzynæ. Næ dyn sæm baj-quysta Tasoltan. Au, či, kuyd zæhy, uij ta. Fæz, zæhy, cy xoxyl næ amardton dzæ-bidy, æz, zæhy, cy xoxyl næ raxystæn, axæm xox kæm is?

Xorz. Acydi... Kæj bon bacadaid axæm xivænd adæjmadzy bauyromyn. Caldær bonny racyd, fælæ uæddær Tæoltan zynæg næj... Ualynnæ racæj-rabon æmæ, dam, Tasoltan Fidary xoxy Uappauy ajnægæg axaudta... Mæ nyxasy dissægæg cy is, fælæ jæ æz ærmæst dær uij oxyl dzuryn æmæ fyd ræstæg xoxy cæuyn paida næu.

— Nicy kæny, Aqlæu,—zahta Bibo,—xoxmæ ual sirvæzæm, ystæj kuyd amal ual, aftæ kændzystæm.

Axmæt jæxi nyttar kodta æmæ nicy ual dzyrda æppyndær. Quydyty anyhuyld. Alkæjy razmæ dær sæ ærbælæuuydysty fider ajnæg xæxtæ, nezamanæg nymræ gobi uicguytau ænæ dzurgæ dżixæg či læuuy æmæ jæ aly saggæmttæg xæxxon uazal suadættæ syl-syfgængæ kæmæn yzhory arl kæmly dælæmæ. Alkæjy cæstyty razmæ dær sæ ærbælæuuydysty xæxxon cæxærcæst dzæbidyty dzugtæ, gæxæxy fæstæ ajnædzy særtı purtitau či fætxæy sæ sykhatæg khædzæhtyl æncæjtæg gængæ. Uycy quydytæ cas axastaikkoj či zony, fælæ uajtahd innæ komæg dony guybar-guybur ærbajquystis.

— Uij ta uyn Chata don,—ysdyzrda Aqlæu,—tihtyl jæ lædzædzy æncøj ærlæuugægæ. Ualynnæ jæ cury ærlæuuydysty innæ dyuue æmbaly dær æmæ kastysty æxævy talyndzy ævzistau cæxærtæ kalæg donmæ.

—Chata don, chata,—zahta ta Aqlæu,—nymnælæn dyn ma ua, æxsyrau urs-ursidæg či uæj cæræn bon.—Æmæ sæxædæg arast ysty dony bylty uælæmæ.

— Am cy quyddag is, uij či zony æmæ dy nembardzyna Bibo,—dzuryn rajdydta Aqlæu,—fælæ dyn æj æz radzurdzynnæn,—jæxædæg fæstæmæ akast æmæ kuy bambarsta fæstæg æmbal syn sæ nyxas næ hambardæn, uij, uæd rajdydta dzuryn.

— Ænqældæn æmæ nicy xatys, Bibo. Uællæli, nicy,—dzuapp radta Bibo æmæ jæmbaly nyxasmæ zærdiagæg bajquysta.

— He uællæ xorz. Æz dyn æj nyrtækkæ radzurdzynnæn.

Ærtæ bony cæuy, aftæ Axmæt us kæj rakuyrdta, uij zonyz ævi næ?

— Zony.

— Uædæ nyr cæuyl ærynkhærd, uij dær zonyz?

— He, uymæn dyn nicy zæhdzynnæn. Cydær kæny. fælæ cy, uymæn nicy xatyn.

— Hej, læppu, læppu, uædæ uij Gadi u, Gadi. Zyn æm kæsy, zyn, Axmætæ. Jæ ræsuhyd yungæ dær næma fækodta, aftæmæj jæxædæg uælæ sau xoxy særmæ cæuy. Æmæ mænæmæ gæsgæ, çysyl tæsgæ cær kæny. Acy afon ta xox byntondær xæuen u.

— Kuy zæhyn, Tasoltany mælety koj mæ byntondær cæmæn æruahta jæxi. Æz æj, zæhyn, axæm Axmætæg kuy næ zony. Ænkhærd yl lidaugæ dær næ kæny.

— Hej, Bibo, Bibo,—jæ nyxas darb uahæta Aqlæu,—uarzondzinadæg dombajdær nicy is Dy jæ, či zony æmæ næma bæværstais, jæ ta jæ kæd bæværstaj, uæddær dyn cy zony, fælæ, uarzondzinad, dæuæg dombajdær æmæ zynder nicy is! Uæd, mæ xur, adæjmadzy xuyssæg nāl fæxasy. Xærinæg yn yzmisæg darddær ad nāl fækæny, zærdæ xuyssænæm nāl fækomy æmæ ma fæzæhy:

— Öx, mæguyræg dær uycy çydzimæ kuy cærin, uycy çydzimæ kærdæzij kuy bambarikkam æmæ mæ kuy nicy uaid.

— Rast zæhys, Aqlæu,—jæ midbylty baxudgæ jæ 'sdyzrda Bibo.

— Ænqæl dæn, æmæ dzy dy dær afæl-værdtaj mæ lymæn, xuymætædzy myn næ zæhys „rast zæhys“, zæhgæ.

— Næ, æmgary 'stæn—næ, Aqlæu! Mænæn nyrma uarzon nikuyma uydis, fælæ jæ æz dær, dy kuyd dzurys, aftæ fequystytæ kodton læpputæg.

— Cæg uij dær xorz, fælæ næ læg ægær sabyr cæuy.

— Xorz, mæ bar æj bauadz uædæ nyr, kæd æcæg quyddag Gadijy fædyt u, uæd.

— Razmæl syjaks, razmæl,—qærdærej ysdzyrda Bibo,—uædæ kuyd ænqæl uydta, us kurn jettæmæ dzy nicy qæuy? Æmgary 'stæn dy aftæ fæste kuy zajaj, uæd Gadijy dæ cæsty kæronæg dær nāl fedtaj æmæiu uæd mæ dælety rauaj. Uajtahd sæm yxæccæ Axmæt æmæ rajdydta dzuryn:

— Symax aftæ 'nqæl uydzytut æmæ æz istæg, kænæ ta iskæg tyxxæg ænkhærd dæn. Næl! Aftæ ænqæl ma fæul, fælæ kuyddær mæuægtæ sæxibar ne 'sty.

— Dæ zæ.dæ næ rissy, dæ zærdæ? Axmæt?—afarsta jæ qazgæjæ Bibo.

Axmæt æm zulmæ 'rbakast, kæd mæ qazgæ kænny, zæhgæ, 'stæj kuy bambærsta Bibo zærdiagæj færsy, uyj, uæd ærdæziagomau bakodta:

— Mæ zærdæ?—Æcæg kænny rissægau. Bibo æmæ Aqlæu kærædzimæ bakæsgæjæ baxuttysty.

— Cy dissag u Axmætæn jæ zærdæ rissy,—æmæ ta nogæj nyxxudtysty.

— Fæltau syn æj kuy næ zahtain,—jæxi midæg bakodta Axmæt.

* * *

Ças ma fæcydysty, çi zony, fælæ uajtahd baxæccæ 'sty chittij qæbysmæ.

Dyuuæ 'rdygæj arvyl ændzævynç ursur-sid xæxtæ. Sæ razvændag dær syn ærxægdta fidar ajnæg.

— He nyr ysxæccæ 'stæm, mæ xurtæ,—zahta Aqlæu,—mænæ kæsut, æmæ iu ystyr dury bynmæ amony jæ khuxæj,—acy dury byn æxsæv bony ærbachæxmæ—næ xædzar, ærmæst acy ran qæræj dzuræn næj, lædzæg duryl ærkhuyrnæj dær qaqqænut, uældaj-dær ta æfsæjag dzauma, uymæn æmæ syrdtæ æxsæv xoxyl dælæuæz ærcæuynç, çi zony æmæ nyrdær am iskuy xæstæg uydzyty.

Uycy nyxæstæm, fæsal sabyr ænæ qæræj ratydtøj æmæ sæxi bajbyn dury bynmæ bajstoj. Fydæj-fyrtmæ uaryny ærtax kædæm no'rxaudta, xury ruks kædæm nikuy, bakast, fælæ, talyngæj çi læuuy, axæm ranmæ. Aly cuanon dær æm fæxasta jæ fæsalj xaj æmæ ta iuæj jæ byny bakodta, uycy dissadz xædzary. Ærtæ cuanony dær sæ fæsalj qæbysitæ ærytydtøj sæ byny æmæ kærædziuyl batymbyl ysty iu khuymy. Uycy æfonmæ mih dær komj sætgæ-sauæj ærbabyrsta æmæ zærdæ sau kodta jæ rakastmæ. Fæstagnæjyn uaryn asajdta, æmæ xoxæj durtæ xauyn bajdydtøj.

— Tærsgæ ma kænut,—zahta Aqlæu,—rajsom xorz ræstæg uydzæniz.—lu çysyl fy-næj dær ajysty. Ualynmæ rakastysty æmæ mih fæstæmæ alyhd, uaryn bancæd.

— He nyr, axizut ættæmæ,—zahta ta Aqlæu,—nyr qaqqænut, afon u,—æmæ arv ruks kænyn bajdydta, fælæ ma komj uydiz xærz talyng. Ættæmæ raxystysty ærtæ cuanony dær. Fælgæsinc dissag ægomyg xæxtæ.

Alyrdygæj xæxtæ kærædzimæ ængom ærbacydysty æmæ uæliu, kæmdær sæ sartæ arv çhæxy anyhuyl dysty. Cuanon-tæ ta læuuync arf komj æmæ syn sæ læ-tæn riutæm fælgæsinc.

Uyrdygæj ta sæx-sæx kænynç, cæsty sy-dzy xuyzæn, suadættæ æmæ, pyrxkalgæ, uajynç ajnædzj riutyl dælæmæ.

Zærinj xoxæj iu æxsærdzæn ratydtæ æmæ suag Sauvary xoxmæ uycy-iu cæfæj xauy, uycy ran ta ajnægyl jæxi xojy æmæ pyrxæntæj xauy fæstæmæ dyuuæ xoxy astæumæ.

Džixæj bazzais acy ran ærdzy guymiry mitæm. Aly'rdygæj dæty sæxsæx æmæ xauæg durtj gybar-gyburæj adæjmadžy qustæ nicyual f'embarynç.

— Nicy ma fedtaj ævi cy, Aqlæu?—dzury jæm Axmæt.

— Uællæhi næ.

— Au?

— Uæd æj æfsærmj kænynç.

— Uædæ ma uæle Sauvary xoxy, midæ-gæj ranymajgæjæ, ærtykkag læknaæ kæs, kæddæra dzy dælæmæ sæhtæ ne'rcæuy? Aqlæu jæxi færuks kodta, ænæ uældaj nyxasæj kæsæncæstyfæ saræzta æmæ dzury:—ænæmæng, dæs æmæ 'ssædzæj fylldær!

Nyr Bibo uydonomæ næ kæs, dzævgar æt-tædærmæ kæsæncæstyfæ saræzta æmæ sæ dælæmæ nal uadzy. Ystæj sæm, kæsæncæstyfæ næ rajsægæjæ dzury:—isty 'ssardtat ævi næ!

— Uællæhi biræ! Yskæs ma sæm, yskæs,—zahta Aqlæu. Biræ nyxas pøjda nal u,—af-tæ bakænæm æmæ ual razdær sæhty fæxs-dzysstæm. Chittij færsty uælæmæ 'sæizdzys-tæm, sæ komkomnæ kuy 'sxæccæ uæm, uæd uym sæ balidzænny iu babædæ, innæ sæ særmæ, ærtykkag se'lttety nyccæu-dzæn, sæ komkomnæ kuy nyccæuæ, uæd sæ fæxsdzæn. Kæd midæggagyl balidzøj, uæd sæ midæggag fæxsdzæn, kæd uællagyl, uæd ta—uællag.

Uydonæj næ bon kuy bazonæm. uæd ra-xizdzysstæm dykkag dzugmæ, 'stæj æppyn fæstag ærtæ galdzæbidyrmæ næxi rajs-dzysstæm.

Altæ fod, uædæ næ plan. Nyr næxi æxsæm, kærdzyn baxæram, næ ærçhitæm azilæm, næxi ærbalvasæm æmæ, cuanon læppu jæxi çi xony, uyj mæ fædyl rarast uæd chittijl uælæmæ.

Casdaer rastædzy fæstæ ærtæ cuanony darh lædðdzyty æncæjttý bagæppytæ kodtoý chitijæ 'zhorgæ dony særtæ æmæ jæ raxiz færtý chitimæ sæ nyx saræstoj. Cydystý sabyr, uæzzau cydæj. Cæuy sæ rædzæj Aqlæu æmæ ta xaltæj-xatt, arf nyu-ufælgæjæ, alæuuy. Nyxas æræx nal kodtoý, fælæ kærdædzij fælladdzinad æmbærstoj cæsty bakastæj. Biræ fæxyldystý ajnædzy qæbysy, uædæ cy uydaid. Uydís-iu dzy æxæm fyd rættæ dær, razdær-iu Aqlæuy tyxxæjty fæuxle kodtoý, jæ dzaumatæ iu æræværdta æmæ-iu jæxædæg bændæn ra-uahita Bibomæ. Aftæ iu tyxtæ'mæ amæltæj fæuæle ysty. Iu dzæbæx uælblymæ kuy 'sxæccæ 'sty, uæd Aqlæu aly'rdæmty akast æmæ zahta: „He nyr, mæ xurtæ, sæhtý kom kommæ 'sxæccæ 'stæm, acy ran ærbædæni æmæ iu çysyl næ fællad ysuædzæm. Aftæ bakænæm, Axmæt, æmæ nyn Bibo çy-syl uazægdær kæm u, uym æj acy ryndzyl nyuæværdta. Æz ta babæddzynæn sæ særmæ! Uælä ajnædzy særmæ. Sæhtyl gærax kuy æcwæ, uæd kæmæ midæmæ liddzystý, kænæ xæhtyl uælæmæ. Æmæ næ kæuyl lidzoj, uyj iu ravdisæd jæ qarú.

Uædæ Axmæt ta yskhæræg æmæ fyc-cag æxstgænæg fod,—zahta ta Aqlæu.

—Kuyd uæ fændy, aftæ, æz razy dæn,—bakodta Axmæt.

—Tyng xorz uædæ, max, Bibo, Axmæt-mæ æcwæm sæ særtý, æz uælä tihyl lædzy xuyzæn khædzæx kæm zyny, uym bambærsdzynæn, Axmæt ta se'ttety nyccæu-dzæn æmæ sæ fæxsdzæn. Isti ma uæ istý zæhdzæn?

—Nicy.

—Uædæ xorz, 'Uuyl festæm næ ny-xæstæ.

Fæcæuync Aqlæu æmæ Axmæt dzævgar uældærtý Bibojæ. Bibo ta bazzad uycy ran æmæ jæ nymætyl jæxi æruahita. Jæxi midæg rízy: mænyl kuy'rbalidzoj æmæ kuy nicy saræxson, uæd xudinagæj bæstæ baj-dæg. Nyr Aqlæu dær lædzy xuyzæn khædzæxy æuonon ærymbæxt æmæ Bibomæ su-sæggæj amyda jæ khuxæj.

—Æræmbæxs, Axmæt, sæ nyrtækkæ fæxsdzæn,—zæhgæ.

Ualynmæ kæmttæ nyccarydtoj toppy gæraxæj.

Xæxtæ alyrdygæj arvy nærynau nyjjæzæ-

lydystý. Bibo ma. mæguyr, se'rbalidzænma rakæs rakæs bærgæ kodta, fælæ midæmæ lidzæg næj. Ualynmæ Aqlæuy auydta... Aqlæu festad æmæ gubyyr-guybyr tihyl ættæmæ razhordta. Bibo ma jyn tihæj jæ cærmyn xælafy fæstæg auydta. Cysyl fæstædær ættæg ærxæj jæ dæng-dæng yssydis. Biræ næ racydaid, aftæ Aqlæu uycy tihyl fæstæmæ ælæuuyd æmæ jæ khuxæj amony: ardæm racu, zæhgæ. Bibo jæ dzaumatæ tahd-tahd jæ uælä ærbakodta æmæ uajsaxat jæ cury ærbalæuuyd.

Aqlæuy cæsgomyl bærag uydís cindzinad jæ midbilyt xudtæj.

—Kæd nicy saræxstæ, uæd?—Afarsta jæ Bibo.

—Dæximæ kuyd kæsy? Jæxi jyn færsy Aqlæu.

—Mænma gæsgæ, nicy,—dzuapp radta Bibo.

—Læppu ma dæ, læppu, Bibo,—æmæ Aqlæu jæ dzaumatæ jæ uælä ærbakodta.—Com ma uædæ, Bibo,—zahta ta Aqlæu æmæ razæj arast is Axmætý 'rdæm uyr-dygma. Ualynmæ Axmæt dzæbidyry cur læuuyd æmæ jæ dzaumatæ jæ uælæjæ isy. Bibo nicyual zahta. Bauyrnydta jæ Aqlæu gildz dzæhæl kæj næ safy, uyj.

Dzæbidyry mard se'rydmæ syhdæggond fæcis uazal ixyn donæj.

—Gænæn dzy nal is Axmæt, sækkoj kæn,—zahta Bibo,—æmæ uælblymæ dæxi sis.

Axmæt syrdu mard je'kkoj ærbakodta æmæ xærdy æncæjttægængæ fæcæuy. Ysxæccæ is Sauvary chuppma æmæ uycy ran æryncad. Dzyrd syn kuyd uyd, uymæ gæsgæ uycy ran ænqælmæ kastý jæ dyuæ æmbalmæ.

Aqlæu æmæ Bibo racydystý ættæg dyu-uæ dzugmæ, fælæ nicy.—Dæсны dzæbidyrtæ bambærstoj toppy gæræxtæ æmæ zæjgælæny balæuuydystý,—zahta Aqlæu,—xoxy gæræxtæ kuy fæcæuy, uæd sæxi uycy fidarmæ fæisync. Sæxædæg fæxærd kodtoý æmæ Axmætý curmæ 'slardæg ysty. Dzæbæxdær ma adæjmag kæcæj akastaid dunemæ! Ystyr xæxtý særtý kastystý biræ dy-dyrtæm. Sæ cæsty raz æværdau cæxærtæ kaldta khæxtý særy uælværaj purty don. Xur ærcæj nyguyllynmæ qavyd æmæ ma dzy jæ tyntæ fæstædzy qazt kodtoý. Biræ dzæbæx xæxson qæutæ, biræ dzæbæx rættæ kuyd næ zyndis uyrðæm, fælæ æppætæj

xælægdær cæmæ kodtoj, uyj uælqæuy xosdzauly brigadæ. Kæsen-cæst sæ tyng dzæbæx axsy baltæ-baltæj qæuy'rdæm kuyd cæuync, uyj.

— Axmæt, uælqæuy gæbazæj darddær ma nyn iskuy kærðinag azzad?—bafarsta Aqlæu.

— Nal.

— Uædæ ta uæd razæj ystæm,i? Tyrysa ta næxi u.

— Æmæ jæ æniu dæxædæg næ zonyš jæxi uælgonimæ jæ nymætyl auadzgæjæ dzury Axmæt,—maxæn ne'ppæt kuystytæ dær nymad ærcydysty ittæg xorzyl.

— O, uyj mæxædæg dær zonyš,—zahta Aqlæu,—fælæ dæm zæhyn, Axmæt, a dykag brigady mitæ dis næ fækastysty, sæ kuystytæ fæste azzajync, aftæmæj ta sæ razæj fændy.

— O, æmbyrdy næ nyxmæ kæjuydysty, uyj tyxxæj zæhys?

— Uædæ, uædæ.

— Uædæ syn sæ khuxæj tyrysa kuy rajstaj, uæd syn uyj æxsyzgon uydaið?

Uævgæ dær Axmæt, lægæj jæxi raz dzuryš qæuy ævzær dær æmæ xorz dær, fælæ-næm calynmæ dy ærbacydtæ, uædmæ fyccægæm brigadæ jæ kuystytæ afonyl nikuy bakodta. Æz, Bibo,—Aqlæu jæ nyxas razdæxta Bibojy 'rdæm,—mæxicæj dyn zæhon, khaddær æmæ ævzærdær næ kuyston Axmæty razmæ dær, fælæ kædæm cydysty, kæm sæftysty, uymæn nicy æmberston. Æniu ærra dæn, cy agurys Mixaly xuyzæn razamondzytæj. Mixal maxæn uydis brigadir ærtæ azy dærhy æmæ dzy kolkozontæ se'sæft fedtoj. Aj bon izærmæ araqdzuā kodta qæuy. Izær næm iu, jæ særjæ fat nal æmbersta, aftæmæj kuysty uælqumæ sarhy bæxyl dzojtæ gængæ acydis.

Xuyzdær kusdzytyl-iu fæqærtæ kodta æmæ ta-iu fæstæmæ razdæxt. Uyj dyn jæ razamynd. Uymæ jæxi uš kuystmæ nikuy racyd,—æz dæm mæxicædzæræn dær bydryr kuystgænæg nikuy uydæn, ystæj, dæn ma iskæj tyxxæj kuyonnæ acæudzynæn?!

Bauyrnæd dær Bibo, adæm sæm mæstæj xældysty. Nodzy jæn ysdzuryš niçi uændyd, uymæn æmæ kolkozy sæardæ jæ tækkæ ærdxord uyd æmæ dæ kolkozæj fæsyrdta-ikkjo. Brigadir dær æj uyj sæværdta. Uyj baquydy kæn, Bibo, æmæ adæmæn sæ fæltoj bontæ nymajgæ dær næ kodta. Cæmæn sæ, zæhy, qæuy, xyncyn, cy baku-

sæm, uyj, dæm, am næ uydzæn. Hemæ iu æj kæmæn fændyd, uymæn xor dær æmæ alcy dær, iænæmæn ta nicy, fændy kolkozy kuystytæ se'ppæt dær bakænæd. Axæm læg uydis he, næ brigadir Mixal.

— Æmæ nyr cy fæcis cy, uycy Mixal? afarsta jæ Bibo.

— Cy fæcis, zæhys? Midbylty baxudt Aqlæu,—ystæjærædziaugomau ysdzyrdta,—ulæfynmæ jæ arvystam, na uæd, dæn, xoxu uældæf jæ riuan næ bæzzy.

— A, a... æmbaryn dæ.

— Aquydy ma kæn die xorzæxæj,—jæ lædzægæj dodoj gænægau amony Aqlæu,— yznag kæmyty æmæ kuydtæ arxaj xalæn kuyst kænyynl. Razdær uydis æmæ bydryr kolkozatæ arazyš kuy bajdydtoj, uæd, zæhy, iu kolkozæm sabyr-sabyræj babyryd, ævæccægæn yn æxsuysgændzytæ dær uydis kæm zongæ, zonyš, kæm ta xæliudzyx razamondzyty færcy. Xæliudzyx razamonnæg dær æznadzy fars u, uymæn æmæ jæ næ uyny, khuyrma u. Xorz. Kusyntæ rajdydta iu brigady, ualynmæ, zæhy, kolkozy særdarmæ dær bairvæzt æmie ma uyj xuyzæn „zærdiag“ kuzæg æmæ soveton xicauady „narzæg“ kæm uydis, fælæ kolkoz jæ særræn niçerdæn kodta. Isduy uydis æmæ sæ kolkozy lys fos, dyuue miny æmæ casdar, cæværdær ranmæ atæryn kodta iu zymæg, uycy ran basydyty fos, sæ sijjautæj dær dyuue amard uazalæj. Fos ualdzædzy kuy 'rbacydyty æmæ sæ næximæ bydryr lævd kuy nyccavta, uæd bon dyuussædzy, kæm ta fylðær æmæ los uajtahd fæcahdy 'sty. Kolkoz ænæ fysæj bazzadi, uædæ cy uydaið? Uyj dær yn æhhæd næ uyd. Tymeš qæuy, zæhy, jæ kolkozy bax ræhauan zæxx baxxuyrsta særdygon xizynæn. Ranæj ta æxæm ran, æmæ uym cærenbon bæxy khax nikuy ærlæuuyd. Ædzæfxad ræhau ærbaratda xizynmæ iu fondzæssædzæm ævaxs madæl bæxtæ, bajrægtæ... Ræhaugæstæ, zæhy, bærgæ bamæt kodtoj: an nyn dzy iu dær nal bazzajdzæn. fælæ syn, zæhy 'sqærtæ kodta: kolkozy xicau symax ystut ævi æz. Ænaxuyr bæxtæ ædzæfxadæj kommæ fækdaldysty, uædæ cy uydaið. Fæzzægæm ma dzy bazzadis dyuussædzy bærc. Uydonæn dær sæ dzæbæxtæ dævy festy Tymeny qæuy zæxxæg.

Æxæm quyddægtæm xicauad lystæg kuyd næ ærkastaid, kuyd næ ræbæræg kodtaid Mixaly cæsgom. Kuyd ysbæræg, aftæmæj

1918—1919 azty Mixel kuysta Bihaty Soslenbedžy otrjadzy. Uycy otrjad ta uydys soveton xicauady nyxmæ tovgænæg. Biræ xorz kommunislytæ, biræ xorz kUSDžytæ soveton xicauady særyl mardfesty čammar Bihajy-fyrt a mæ uyj æmbæltty khuxæj...

Ænægæn Dærhæfsy zæhon æmæ lrystony dær Babuży xuyzæn fækæsyn quag nikuy ssardzynæ. Sauguyrm zæronð læg, bakusynæn næu, jæ razvændag næ uyny. Jæ fyrt xæxy kolxoztæ arazgæjæ mard fæcis yznadžy khuxæj, uymæn næ kolxozy særdær ænægæn kolxozon æmbyrdy aftæ zæhy:—dy zæronð læg, kuyrm dæ, uyj soveton xicauady axox næu. Dæ fyrt kæd amard, uæd ruxsag uæd, ændær yn cykæ-næm. Maxæn mærdtæ 'gas kænyn næ bon næu. Soveton xicauaðæn kæd nicy pajda dæ, uæd æm ænqælmæ dær macæmæ kæs. —Uycy nyxæstæm yl adæm yxor-xor kodtoj. Ualynmæ iu æmbal systad, nyxasy bær rakuyrdta æmæ jæ cy fyddær, zæhgæ, aftæ nykkodta.

— Dy, zæhy, soveton xicauady 'znag dæ, dy, zæhy, soveton xicauady nyxmæ arda-ys kusæg adæmy, dy, zæhy, kolxozon æhdæuttæ zylyngænæg dæ, xalys, zæhy, kolxozon uagæværd...

Maxmæ dær ærbacydis nog kolxozy særdær. Ualynmæ ærbacydis mænæ Axmæt dær. Axmæt ta uycy ræstædžy dyuæ azy brigadirty kursytlaxuyr kodta. Abon næm ærbakars! Dærhæfsy kolxoz razzagdær kolxoztimæ nymad u, uældajdær ta max 1-æm brigadæ. Kolxozy cæugæ syræ tyrysa dær is maxmæ. Max brigadæ æppæt kuystlytæ dær væjy razæj. Kusyn dær zonæm æmæ ulæfyn dær...

— Acy az næ brigadæjæ fondz lædžy arvystam aly dzæbæx fællad uadæn rættæm. Æmæ qældzæg, razængardimæ ærbædzæxdžysty. Æz mæxædæg kuyd acydain, aftæ sæ fændyd næ brigadæjy kUSDžyty, 'stæj mænæ Axmætæn jæxi dær, fælæ syn næ bakuymdton, iu čysyl ma nyn xes kærdinag uyd æmæ sæ kuyd nyuuahtain, ystæj dzy mænæg razdær arvityn kæmæn æmbald, æxæmtæ dær uydys.

Uycy nyxæstæm ma xorz fæquysta Bibo, ystæj razmæ kuy fædžoj kodta, uæd æj Aqlæu bambærsta æmæ jæ nyxas fæcybyr kodta.

— Cæj uadæ æxsævæ baxææm, mæ xurtæ, —dzury sæm Aqlæu,—rabad Axmæt.

Axmæt rabatt jæ cæstyta æuuærdgæ æmæ xyzynæj lasy fælmæn cyxtæj dzadždžyn uælivyxtæ, fizonæg, avdžydzag æmæ sæ Aqlæuy raz æværy.

— Cærgæ kænaj, cærgæ, axæm æfsin,—zahta Aqlæu æmæ avg jæ bylyl ysdardta.

— Ænqældæn æmæ dzy fizonæg dær akodtaj, Axmæt,—dzury jæm Bibo. Sug kuy uydaid, uæd mæ uyj dær rox bærgæ næ uyd,—xuyssæn qældzægæj bakodta Axmæt.

Baminas kodtoj xæxxon chitijy uældæf-mæ æmæ 'sxuyssydžysty. Ærtykkag bon rajsomæj xur ærbakastmæ bazmælydžysty sæ xuyssænæg. Akastysty fæjnærdæm chitijy færstæm. Uyj uydys ræsuhd særdygon rajsom. Arvyl iu mity khuybil nikuy zyndis. Kæd xury tyn xoxy chuppyl andævd, uæd dær ma uydys uazal. Chititæj ixy fæzhærtæ xaudžysty æmæ kæmtty dælæmæ gy-bargybur gængæ tyldžysty.

— Cæj, mæ xurtæ, nyr xædzar aguryr afon u,—zahta Aqlæu,—kæsyn æmæ næ fæstiaty sæ bynton dzæhæly u. Cæuy ta dzyrd radtam æxsævmæ, čyndžxæssyn afon-mæ uym uydžystæm, zæhgæ. Cæuæntæ ta, uæxædæg sæ zonut, dard æmæ zyn ysty...

— Aftæ, aftæ, Aqlæu, tahdgomau fæ-kodta Axmæt.

— Cæuynnæ tahd kænaj dy, dæ bonæj uaj, æxsæv dæxsæv u. Ha, zæhgæ dyn æv-vongæj cykurajy færdygy dæ khuxy ratt-džynæn.

— Nicy kæný, Bibo. Æmbaly tyxxæj? Cas zyn dæm kæsy?

— Cæj, jæxrag uæ baxææd,—zahta Bi-bo,—ærmæt afædžy bonnæ dæxican—gy-cyl xædivæg. Qusys? Nom ta jyl mæxæ-dæg æværdžynæn.

— Fod, æmgary'stæn, Bibo! Kæd næ ua, uæd iu myn æj fæstæmæ bajsut.

— Nyxæstæ kodtoj Aqlæuy aivæj. Aqlæu kæd nyxæstæ æmbærsta, uæddær jæxi næqusæg yskodta æmæ kæsæncæstæj kastis khæxytæ særy uælvæz purty donnæ.

— Zjan dyn næ uaid ævædza,—jæ sær bar-tilgæjæ dzury Bibo,—nog usguræj ta agæpp kænīs.

— Cæj, mæ xurtæ, nyxas fæcybyr kæ-nut æmæ com,—kæsæncæstyta sæ ahudy æværgæjæ dzury Aqlæu.

Sæ bynatæj bazmælydžysty. Axmæt jæ 'kkojy skodta sæhy mard æmætihtih qæu-mæ axizæn sau chuppyl radm jæxi saræzta.

Aqlæu æmæ Bibō dær jæ fædyl rarast ysty. Iu dzævgar rauadysty, aftæ Aqlæu ævippaidy 'sdyzrda.

— Ænqældan æmæ mæ khax axayn laston khæjyl.

Calynmæ jæ khaxmæ ævnældta, uædmæ tug khæjtyl syrx-syrxid adardta.

— Cy jæn kæsys, xæcgæ jyl kæn,— zæhgæ, fæqær kodta Bibō,—æmæ jyn æj uajtahd abasta.

— Nyr myn nicyual uydzan,—æmæ jæxædæg khuylyx-khuylyx cæuyn bajdydta.

— Iu fænd mæm is,—zahta Aqlæu,—æz uyn acy tihyl nal acæudzynan. Symax ma kæd zymtæ fæxsyn fændy, uæd tih-tih acæut, æz sæhy mardimæ dældærtæ uæ razmæ axizdzynæn uællag darænmæ æmæ uæm uym ænqældmæ kæsdzynæn. Uyj adyl rajsta sæhy mard, æmæ, kuyd zahta, aftæ dældærtæ khuylyx-khuylyx bacydis suag uællag darænmæ. Axmæt æmæ Bibō iu dzævgar kuy rauadysty, uæd kæsync æmæ iu dzæbæx khædzæxy chuppyl fondz zymy æxstizgængæ xizy.

— Fæxs sæ dy, Bibō,—zahta Axmæt.

— Næ, dy sæ fæxs.

— Fezmæl, fezmæl, na uæd tæxync mijjag.

— Uædæ xorz,—zæhgæ, Bibō khædzæxy bancoj kodta æmæ zærdiag qavd nykkodta.

Dæng zæhgæ, æmæ jæ xæxtæ fæzmægau ajstoj. Zymtæj cyppar iuyrdæm ataxt cæsty fænykhuylmæ, fælæ dzy iu dælæmæ jæxi rappærsta æmæ ma xærdnæ fæxau-fæxau kodta, atæxyn jæ bon nal bæcis.

— Næj dzy æppyndær kais,—mæstæj marægau bakodta Axmæt æmæ sæ dyuue dær baxudtysty.

Biræ fæcydysty tih-tih attæmæ æmæ iu khædzæxy auon Axmæt jæ ærçhitæ ræxsynyl ærbadtis. Bibō razæj racyd æmæ tihæj kuyddær nykkastis, aftæ sontæj jæ midbynat ærymbæxst æmæ Axmæt mæ jæ xud tily, tahd ardæm, zæhgæ. Calynmæ Axmæt jæ ærçhitæ kodta, uædmæ Bibō ærvnærægau yskodta æmæ gærax gængæ tihyl dælæmæ fezhory.

— Iu fondz æxsty bærc fækodta, ystæj tihyl jæ vintovkæjy æncoj ærlæuuydis æmæ dæizæj kæsy.

— Cy uydys cy? Dæ gildzytyl kuy na ual bacauærstaj,—uæbylæj jæn dzury Axmæt, fælæ Bibō dzuapp næ radta.

— Cy uydi, kuy zæhyn?—xæstægdær

æncægægæ ta jæn dzury Axmæt, fælæ ta Bibō jæ khux auyhta.

Axmæt jæ curmæ kuy'xæccæ, uæd rajdydta Bibō:

— Uææ ucy auuony,—amony jæ khuxæj,—dyuue dzæbidyry færsçj-færstæn læuuydysty. Razdær sæ æz bærgæ fedton, fælæ dæumæ kuyd fæzyldtæn, aftæ mæ lædzæg khædzæxy fæqær kodta, sæxi uyr-dygmæ appærstoj æmæ ma sæ bærgæ dzæbæx fæxstyæ kodton, fælæ nicy. Uævgæ dzy iu jæ særyl qen abadtis, fælæ, ænqæl dæn, jæxi'hdæuzj fækalæ. Æxsgæ sæ dard-gomæmæ kodton.

— Æmæ nyr cy festy?

— Sæ iu uyrdygmæ alyhd, dæle ucy çysyl khuybyry særtæ æqæpp kodta,—æmæ jæ khuxæj amony,—innæ ta midæg xory 'rdæm afærdæg.

— Com-ma, kæuylty nyllyhd uyrðem,— zahta Axmæt æmæ arast ysty. Axmæt razdær nyxxæccæ Bibō kædmæ æxsta, uyrðæm æmæ zæxmæ qaqçgægæ dzury:

— Uæ mæ kais,—æ tug ta syn kuy nyk-kaldtaj æmæ aftæmæj, aftæ kuy zælyhs nicy saræzton. Bibō cy tihæj amylda, uyrdygæj akæstis æmæ jæn dzury:—Bibō, dæ xærzægçgægæg mæn!

— Sæjys?

— Uællæj næ. Dæle dæ cæf syrd iu khædzæxy æncoj læf-læf kænny.

— Uædæ myn dæ quyddag rast,—æmæ sæxædæg jæ curmæ cingængæ æzhordtøj uyrdygmæ. Dzæbidyry uydys uæzzau cæftæ. Jæ bon kuy bazydta, uæd ma jæxi uyr-dygmæ særæsta, fælæ nicy...

Cæf—mæletdzæg cæf u. Khædzæxy æncoj yslæuuyd æmæ jæxime qusy.

Iu dzævgar ma ælæuuyd æmæ iu farsyrdæm zæxxyl æxud.

— Gal dzæbidyry u gal, Bibō. Rast yl ast æz æuyr. Mænæ ma jyn jæ sykhatem kæs.

— Axmætj ækkoj fidæuy dzæbidyry,— zahta Bibō æmæ ta jyn æj jækkoj yskodta. Uajtahd tihæj rakæstysty Aqlæumæ. Aqlæu jæ dzæbidyry mardy raz bady æmæ kæ-senæstæj kæsy jæn niblittæn.

Dzæbæx æm kuy'ærvæxs jsty, uæd systud æmæ qær kænny:—uæ uæ rynte hææron, mæ gyccyl æmbælttæn. Æz æxmæ cuanon læppitæ uæzryn, æz. Jæ quyn, jæ 'rduj jas. mæ xurtæ, jæ quyn. Ærværd-ta jæ Axmæt dær innæ dzæbidyry raz

amæ nyulufyd:—amardta mæ uycy zyn camant.

Niç kænç,—zahta Aqlæu,—mænæ mæ nyr arbabættut æmæ sæxædæg dælæ fæzy balæudzysty, max ta sæ fædyl zargæ nyccandzïtæm. Dæle ma fæzmæ kæsut, ursdæumadzïntæ dzæbæx kuy rbacæuynç. Uydon max razmæ cæuynç, max,—zahta ta Aqlæu. Dzæbïdyrly næu xosyl dælænæ ratyldtoj æmæ uajaxat fæzy balæuuydysty, sæxædag zargæ rarast ysty sæ fæstæ. Særcydmæ syl qældzæz fæsvæd æræmbyrd ysty æmæ sæ rauyn-bauyn kodtoj.

Uydon sijax amardta, sijaxç, jæ rync tæ jyn æxæron uæstæn,—zæhgæ, iu çyzg Axmæly inætæj mærynæn bakodta.

Axmæt jæ midbylly baxutt, ystæj Aqlæu susægæj çydzïtæm dzury:—æmæ Gadi kærnt? Xærzag æj mæn færyn fændy. Jæ mady færstæ ajæloj.

—Dæ mætoj mæly. Dæ bochoty 'stæn, hæ ndæxsæg dæ æxæra, rixïtzyn mysty xuyzæn. Nyn, dæ cæsgomy carm dyl æxæna, u færmny cæuynæ kænys, æ færmny?—zæhgæ, jyn Gadij mykkagæj iu abadgæ çyzg jæ xud jæ cæstytyl ærkodta.

Æ færmny dy kænys. Gosa—dzuapp yn radta Axmæt,—æmæ farony gængælyjæ qæbierdær nydlæ Enyr ma dy kæj qæuys, çï ma dæ cy kænç?

Uæ ævzar, ævzar, mæn dæ xuyzæn moç syhzerintimæ dær kuy qæuid, uæd ma afonmæ fynddies zænægdzïny dær fæuain, fæle mæn læppu qæuy, læppu. Dzæ-

bæx læppu, davij dzæbæx, æmæ jæxædæg jæ riu baxæta: ja, majja mæ fydzstæn, ja. Gatovæj natu. Udarnik nadæ.

—Uædæ jem bad æmæ bad, vstæj dæ ærbæden kuy næu uæ, uæd ta iu æm læugæjæ ænqelmæ kies,—jæxædæg jæ dzynç dzag nyxudt.

Fælon, dæ værentæ ævæxmæ,—zæhgæ, bakodta Gosa æmæ qænyrdæm arast ysty imæ fæsvædy fæstæ. Fæsvæd ærbatynbyl ysty imæ çyzgæj, læppujæ æmæ zargæ racæuynç qænyrdæm.

Axmætaty kærty' qazly niçïual bazzad. Uælvædzærtæm yssystysty æmæ vyrdygæj kastysty cuanontæm.

—Ehhd ulekt nyn u, zæhyn, Axmæt, æz. Con æmæ qazly kafæm. Radzy næm ær-

barvystoj çyndzæxsævæj, Aqlæu ma dzy çyndzæxsæg dær fæcis.

—Ujj mæ xur fydblylyzv guybyr u,—zæhgæ, bakodta Axmæt, uymæ dæxi ma bar. Uymæ ænæqæn kolkozy kusdzïtæj dær niçi uændy xos kærdyn æmæ ændær æxæm kuystytæ kænyn. Næ fyccag kusæg u, mæ xur, uyj.

—Uædæ, zæhyn, Axmæt, afonmæ Gadi dæ syntædzy raz bady, dæ bonæj uaj, æmæ fændyræj cæhdy:—sæh-bocho Axmæt mæ dyuæ cæsty,—æmæ dyuæ dær zærdiag xutt nykkodtoj. Nyr dzy uæddær cy bauarztaj Gadijæ?—khaxægau æj kænç Bibo.

—Cy, zæhys?

—O, o.

—Cydriddær xorz çyzgmæ væjij, uydon seppæt dær, færsys ma mæ?

—Æmæ sæ kuy zahtaj „seppæt dær, zæhgæ.

—Næ, nodzy-ma dzy is.

—Cæj ma, uædæ cytæ sty?

Axmæt syntægæj jæ khæxtæ rauahta, jæ æhnædzytæ æværy æmæ aftæmæj dzury:—æppæty fyccag uyj, æmæ kærædzïjy uaræm, kærædzïjy æmbæm, uyj inænæ gæsgæ dyuæ uarzony astæu sæjrag quyddag u.

—Ænæmæng aftæ u, zæxmæ kæsgæjæ bakodta Bibo.

—Dærdær u æmæ æz çydzzy razmæ ærtæ sæjrag domæny æværdton: iu uyj æmæ quamæ æz kæj kuion, æz mæ duneyj card kæimæ 'sbædton, uyj næ dugæn æcæzælon ma uæ jæ zondmæ, jæ quyddægtæn, gæsgæ. Dykkagæj u, æmæ æz mæxican æmbalæn kæj agury, kænæ mæn jæxican æmbalæn çï agury, uyj uæ buary qedæj ææniz. Ærtykkagæj u æmæ kæd æxuyrgond næ uæ,—æxuyrgond ta mæxi dær næ xonyn, uæddær æxuyr kænynmæ jæ zærdæ kuyd raja æmæ kuyd æxuyr kænæ. aftæ. Dæxædæg æj mænæj xuyzdær zonys kommunizmaen ænæxuyrgond adæmæj srazæn kæj næ is uyj. Uymæ gæsgæ mæ æmbal quæmæ uæ æxuyrgond, kommunizm arædzïvtaj.

—Tyng rast ysty dæ nyxæstæ, Axmæt.

—O,—nogæj ta rajdydta Axmæt,—kæj zahtæn, uydonæj uældaj ma Gadimæ iu xorzdzinad razyndis, læppujy zærdæjæn uældaj æxszygondær çï væjij, æxæm.

—Næ dæ mbaryn Axmæt,—xudæn

bylæj bakodta Bibo,—lappuyj zærdæjæn æxsyzgcn či væjij, axæmtæ dzy biræ is, fælæ dzy dy kæcj jæ zæhys?

— Ræsuhdhdzinad, ræsuhdhdzinad, jæ mad amæla, uastæn, zærdajy uidægtæ či xæry.

— Æmæ uædæ dæm Gadi ræsuhd kæsy?—khaxægau æj afarsta Bibo.

Mænma gæsgæ ænæmæng. Gadiræsuhd u.

— Xæfsæn jæ læppyn xury tyn,—æmæ baxudti Bibo,—sæxædæg kærædzimæ baxkastysty æmæ ta baxudtysty.

Ucyx yudynmæ çysyl læppu duar ærba-xosta æmæ çæxsnag qælæsæg ærbaqar kodta:—Cyndæxsævy lægtæ Bibomæ dzurync, tahd, dam-iu ræuajæd,—jæxædæg çhyl-lipptæ gængæ fæstæmæ fezhory.

— Ægær bafæstiat ystæm, com tahdær.—Com, zæhgæ, zahta Axmæt æmæ khuymbry syxæj rarast ysty ættag syxmæ, Axmætætæm.

Bonæj dær biræ nal yudis, fælæ yudis rejdzast særdygon bon. Zard æmæ fændyry qær çysyl xæxxon qæuy sæ særyl istoij. Çysyl syvællættæ æmæ zæronnd ustyttæ Axmæty uælxædzar bajdzag ysty æmæ uyr-gygæg qazty fæsiwædmæ kastysty.

— Kæd zæhæm Fari, uæddær, mæ tugæjdzag qæbully 'stæn, nyr fæsiwæd ælcæmæj dær xuyzdær ysty mæ ræstædzj fæsiwædæg,—bakodta iu zæronnd us innæmæn.

— Athæpp ua myn sæ sær, cybyr dymtæ kæj ysty, uyj tyxxxæg, læpputimæ æm-dzu æmbatt kæj ysty, uyj tyxxxæg?—cæxærtæ kaldta Fari. Nyr sæ çhyldymmæ læu-uydysty Axmæt æmæ Bibo, fælæ sæ zæronnd ustyttæ næ uydtoj.

— Yznon ta, zæhy, næ qæuy çydzjttæ kæd badtysty læpputimæ æmvyngyl.—dzur-y darddær Fari,—uæd uyj cavær çydzjttæ æhdau u, mæ xædzar æjxæld. Ændær ma cy, fælæ sæ madæltæ, sæ fyðæltæ cæsgom cæuylnæ aqudy kænync? Nicy, nicy, nyr fæltær...

— Či ta dæ qygdary. Či Fari?—Sontæj ysdzyrdta Axmæt æmæ zæronnd ustyttæ æppæt dær fæstæmæ rakastysty.

— Mæ xædzar sæu xæld ækodta, Axmæt, fæxudinag dæ, am cy agury? Dæ usy qæztæmæ kuyd ærbacydtæ? Tahd ardy-gæg fæsfæ,—zæhgæ jyl zæronnd ustyttæ čidærtæ 'sqær kodtoj. Axmæt semæ squyrdu-xæn, fælæ Bibo xudægæg mæly.

— Fælæuut ma mæ nyjjardžytæ... Fælæuut ma, çysyl myn nyxasy bar rattut.

— Acu, ardygæg fæsfæ, xudinag næ kænys. Kært uazægæg je dzag u, ystæg dæm mænæ zæronnd ustyttæ amæltæt næ kæsy, ha cæsgom ma armydzag jettæmæ u,—zæhgæ, jæ dyuuzæ khuxæg jæ cæsgom am-bærsta Fari.

— Fælæu ma, Fari, bajqus-ma mæm.

— Acu mæ curæg fyðvæd, dæumæ fændy dzur, fændy ma.

— Fari, uæd dyn æz ærba...

— Ma ta zæh, ærra,—zæhgæ jæ Fari nal ysuahda dzuryn,—mæ fælmæn zærdæ myn zonys æmæ ta mæ somytæg dæxi'rdygæg fækænys. Čæg cy zæhynmæ qavys nyr bur rixi. Æ dæ rixity nyvæn ysuaj.

— Uydon æz symax tyxxxæg daryn, symax, nana.

— Kæg tyxxxæg?—afarsta jæ Fari.

— Mænæ, zæhyn, næ madælt tyxxxæg.

— Æmæ, dam, sæ cy kænync dæ madæltæ, uæd syn fæjnæ særbættæny ælxænis, je fæjnæ særvæseny. Uyj jettæmæ dyn bochoyl...

— Æmæ uyn næ balxædton?

— Kæd?

— Au, næmæ uyn sæ radta?

— Či, či fælitøj, kæd ta nyn ælxædtaj! jæ rochojy bynmæ bacydis Fari æmæ jem tymbly khuxæg ævzidy. Bibo sæm æncad kæsy æmæ fyr xudægæg jæ cæsty sygtæ asærf-asærf kæny.

— Æz uyn sæ Gadimæ radton, bajuar syn sæ iu zæhyn, myd s,n sæ dzyxy kuy thyssaj, uæd.

— Kæmæ, kæmæ? Sont farst æj ækodta Fari.

— Gadimæ, zæhyn, Gadimæ.

— Æ dæ cæsgom myn baxærajdy, kæd yn jæ nom ta kuyd dzurys zæronnd ustyttæ æxsæn.

— Au æinæ „Gadi“ ævzær nom u?

— Acu fyðvæd æmæ iskuy nymæl.

— Uæu, mænæ dissægæg, æz sæ Gadimæ kæny uatmæ, cæmaj syn nædyuuzæg nomaj læværtæ rakænæ, ædon ta myn jæ nom dzuryn dær næ uædzync.

Comut ma mænæ tahd, na uæd uyn sæ çydzjttæ bajardzæn. Zæronnd ustyttæ 'srazj ysty Axmætæmæ uatmæ cæuynyl, fælæ Fari næ kommæ kæsy.

— Racu, racu,—zæhgæ jem zæronnd ustyttæ kuy æuryrdyg ysty, uæd ysrazy.

Kuyd uæ fændy, aftæ, iron æhdau nal is æmæ myn uyj mast u,—zahta ma færi æmæ jæxædæg innæ ustyttimæ arast Axmælinæ. Axmæt sæ astæu bacyd æmæ syn sæ: cærgtyl nyxxæcyd. Bibemæ kærædzimæ fægas ysty æmæ jæm Axmæt jæ cæst fænykhuyltia: uymæj uældaj semæ næ æræxsyn, zæhgæ Zæronð ustyttæ seppæt dæi barast ysty Axmæty fædyl, qazt cy uaty uydys, uyrðam.

Zæronð ustyttæj aftæ, Gadi iron fyccagon çyndzy æræzt uydzæn, fælæ jæ kælmærzæn jæ uæxsdzetyl, æltæmæj jæ kuy auydtoj, uæd uaty astæu cædduittau læugæjæ bazadysty æmæ ma cy zahtaikkoj, uymæn nicuual zydtoj.

—Ægas ærut, ægas æmæ uæ salam biræ uæd,—zahta Gadi æmæ zæronð ustyttæ æmxyzonæj nyxxudtysty,—mænæ, dam, nyn kuyd zahta ænælsærmæj.

—Maradz ina, Gadi,—dzury jæm Axmæt,—nanaiten nicy æmbæly ævi?

Gadi fæmbærsta æmæ syn çyrynæj sista sæwasæntæ, særbættæntæ æmæ æddizæg-tæ. Uydon uyn næ dyuæ Axmæty læværd-tæ, zæhgæ. Zæronð ustyttæ ta sæ inðbylty xudgæ kærædzimæ bakastysty. Axmæty nommæ.

—Fændyr!—zæhgæ, çidæ fæqær kodta æmæ zæronð ustyttæ seppæty dæi yskafyn kodtoj.—Cæj nyr uæxsæv uæxfændiag,—æmæ zæronð ustyttæ duary ætte festy.—

Dissægtæ, uæd myn Gabo ærbamæla, dissægtæ,—zæhgæ, ma duary ættejæ dæi sæ nyxas cydis.—Cæj æz dæi çæuyn,—zah'a fæli,—fyny uynægau uynyn acy æhdæut-tæ, fælæ kuyzdæuæ fæuænt,—æmæ jæxædeg ræcy.—Xuydzæ ysty, xuyzdæ, zæhgæ, fæsiða æmxyzonæj ysnær kodtoj.

Qazt ta fastamæ bazmælyd uaty. Kærtzy zæronð lægtæ Gadi æmæ Axmæty çæræn-benty tyxxæj gadðideuttæ uahd festy, fælæ kuy bambarstoj Bibo æmæ Axmæt xæstæg ysty, uyi, uæd tibonæ fædzyr-toj Bibo sæm bacyd, salam syn radta, badyd næ bakyymda, fælæ xistertæj iu systad æmæ uyi rajdylda dzuryd.

—Xæstægdar ma næm ærbacu, mæ xur, Bibo. Bibo sæm xæstægdar bacyd,—izær-særæj dæi uæ bærgæ aguyrdtam, mæ çysyl xur, fælæ, dam, fællad ysty, zæhgæ, æmæ uæd nicy ual bafærzættam zæhyn. Nyr dyn mænæ dæmbal Axmæty nuazæn. Axmæt, ævzong sabi uævgæjæ, næ qæubæstæn u

tyng æddzyn. Brgadel dæi ma jæ sistam, bauuænd myl, brgadel, æmæ jyn kusæg ædæm tyng ærh kænync. Axmæty nyxasæn kæddæridðær væjy ærh, uyj uymæn u, mæ xury çysyl, æmæ syn jæxædæg dæi aftæ ærh kæny, aly kusægyl dæi xi qæbulæj tyng-dæi rissy, uymæ gæsgæ kæddæridðær næ kuystytæ afonyl kuyst, xoræj, fosæj, xosæj,—ælçi rajsy qazgæ xudgæ jæ xaj æmæ næ bontæ tyng dzæbæxæj ærvitæm max, mænæ acy nog dudzy cy çysyl bontæ acardys-tæm uydon mærdty dæi nemæ æmæ uæ-læyl dæi.

—Aftæ, aftæ Bibo, uællæj billæj nyr ma uyn max dæi færik kardy cæfæj uældaj næ'stæm,—zæhgæ, iu zæronð læg dæ-lærdygæj gomau bakodta,—mæqqi uæ, uæ-læu uæ, uydonæj uæ nyr ma quag næ nyu-uæddzystæm. Max dæi nog tautæ 'stæm, max,—æmæ jæxædæg caldæ zæronð bur dændædzy bazyqyr gængæjæ bazudtis.

—Cæjt ma, uæ xoræxæj! Am æppyn-dæi bigædtæ æmæ bulgædyrtty kæt kæ-nyn nicæmæn qæuy, kæd nyn fæjnæ ara-qy nuazyn uædzut, kænnod næ xæ-dærtættæm æcæuæm,—æmæ dyn kærø-næj iu gyccyl læg jæ pyxcyl rixitimæ festadi jæ bynatæj.

—Fælsæu ma, dæ xoræxæj, Xæ'hæxc, çæræn bon dæi kuy næ ual færazæm. Rast xærd æmæ nyxas ænægændzyttæj mæ'sælt uynyn æmæ dy rast uydonæj dæi,—zulmæ gæsgæ jyn zahta nuazæn dættæg zæronð læg.

—He, nyr dyn, mæ xur, uyi Axmæty çæræn bonty tyxxæj nuazæn. Mænæ max zæronð lægtzy nomæj-iu yn ærfæ rakæn, æmæ jyn z h: max dæi xoskærdyntæm, yssivyntæm kuyd uædzæ, aftæ, na uæd ægær qyg kænæm æncad kuystty.

—Aftæ, aftæ, mæ xur,—æmxyzonæj ysdzyrdtoj caldæ zæronð lædzy.—Am dæi zæronð læpputæ is, am,—zæhgæ, iu caldæ zæronð bæchodzynæj sæ riutæ bæxostoj.

—Buznyg, uæ nuazænæj,—zahta Bibo æmæ nuazæn jæ khuxmæ rajta,—mænæn tyng æxsyzgon u nog. cardæj razy kæ-yslut, kæj jæ æmbarut æmæjæ kæj uærzut, uyi. Æz fæquyston uæ dzæbæx nyxæstæm, uæ rasuhd zondaxæstæm æmæ myn uyi, symaxæj, næ fyðæltæ, næ madæltæj, uyr dæid æhhæd salam, æhhæd nuazæn, acy nuazæn ta ma myn dættut uældaj bucæn

æmæ uæ cardy bontæ bucæj kuyd arvitat, uyj adæmy æmæ dunejy farn zæhæd.

Max, uæ kæstærtæ ta uycy amond uæd æmæ symaxæj rast zondaxastyl æværd či u, rast fændagyl či cæuy, uydon qydzy kuyd nikuy bacæuæm. Æmæ uemæ kærædzimæ æmbæltty nomæj kuyd dzuræm.

— Buznyg, buznyg, Bibo, he uyj dyn lædzy nyxas, he, mæ xur.

Cærgæ myn kænut, cærgæ, næ kæstærtæ.

— Axmæty nuazæn myn rattat,—dzury darddær Bibo,—æmæ jæ cæræn bon biræ uæd. Uæ astæu bærnøn kusæg u, ueppæty tyxxæj cardy razmæ dzuapp dættæ æmæ jæ symax, kusæg adæmæj rast zondaxastyl xast či u, uydon xorzæx uæd. Uycy xuyzy uyn uæ nuazæn jæ tækkæ bynæj nuazyn.

— Uædæ dyn cy kændzæn xoxag bæ-gæny, cy,—sdzyrdta iu zæronð læg.—Xæ-lar dyn uæd, mæ xur, xælar,—æmæ jyn cal-dær khuxy xæjtæ radarh kodtoj fyngæj.

— Iu myn æhhæd u, iu, zæhgæ, ma xu-dæn bylæj ysdzyrdta Bibo.

Nyr bon dær jæ kærønæ fæxæccæ

kæny. Æxsæv mila kænyn bajlydta.. Xistær jæ bynatæj systad, jæ kæstærtæm akæst æmæ dzury:

— Cæj, mæ xur, fyccægæm brigady xistærtæ, Axmæty xædzaræn arlæ rakænæm. Sidzær læppujæ bazzad ne'xsæn, mad, fydy rævdyd næ zony æmæ jyn uyj bærd nyræj fæstæmæ jæ nog æmbal Gadijntæ card bacajdali uæd. Max ta „bærkad“ zæhæm, mæ xurtæ, „bærkad“.

— Afon u, afon,—æmxuyzonæj zahto j innætæ æmæ, sæ darh bochoia: daugæ, fyngæj bazmælydysty. — Rajsom ta fændzys-tæm,—zahta xistær. Uycy nyxasy fæstæ zærædtæ kærædzijy khuxtyl nyxxæcydysty æmæ zargæ afardæg ysty Axmæty xædzaræj.

Uaty ta qazt nogæj bazmælyd. Aqlæu, Axmæt æmæ Bibo Gadijy farsmæ badtysty uaty. Aqlæu syn nyxas kodta. Axmæt cu-ny ænæbary lyx cyd kuyd kodta, uyj æmæ ta iu sæ cyppar dær nyxxudtysty.

Dzimara, 1937 az. August.

Epxity Tæteri.

DYUUÆ ZÆRDÆJY

(Poemæ)

I.

Kuyd xivænd u
 Cызды зæрдæ,
 Uældaj dær ta
 Ævzong æty..
 Jæ sont baxudt,
 Jæ sont qærtæ
 Fæcæj tonync
 Lædzy færsty.
 Læppu dær yn
 Kæm fæbary,
 Kæj khabæztæ
 Fælaudzysty..
 Kæm fæbady,
 Jæ xædzary
 Jæ sahæstæ
 Kæuylyt 'sty..
 Dæ fyndzy byn
 Kuy fæmil ua,
 Ælsærm dæ uæd
 Kuynnæ uydæn.
 Nartxoræn ma
 Jæ khæbilla—
 Jæ bajræztæn
 Bæræggænæn!
 Fæsmongondæj
 Zyn cæræn u,—
 Uældaj dær ta
 Cызгыл færsty.
 Ævzondzy mast
 Ærdxæræn u,
 Dy jyl, zærdæ,
 Bærgæ tyxsys.

II.

Næ buc kæsæg,
 Ægas cæuajl
 Uæd amunddžyn—
 Dæ dard fændag!
 Dy qusynæj

Kuy fælmæcæj,
 Uæd axxosdžyn
 Næ darh fystag.
 Zydtajs æj
 Maxarbedzy,
 Jæ koj-iu jyn
 Uæddær quystaj,—
 Fæzmydta uyj
 Næ qal Terčy—
 Jæ qarujæ,
 Jæ saq nyfsæj.
 Kæj koj kænaj—
 Dæ khæsærmæ:
 Uærtæ dyn uyj
 Maxarbeg dær,
 Ærbacæuy,
 Quydy gængæ,
 Fækasti næm
 Jæxædæg dær.
 Qæuon læppu,
 Æssyræj xast,—
 Is xury fæd
 Jæ uadulyt,
 Nærtæn dissag
 Jæ sabyr kast,
 Næ xæcy cæst
 Jæ baxuttyl.
 Dykkag xistær
 Sæ xædzary,—
 Jæ Babajæn
 Æxxuysgænæg..
 Zæronð Baba
 Bærgæ 'mbary
 Cængty qaru
 Kæj bakuynæg.
 Tyzmæg ruxas
 Næ fequysta
 Zæronð Baba
 Maxarbegæj,—
 Uymæn iu æj
 Uyj festydtæ

Jæ karæittæn
 Zærdæbynæj.
 Æmgærtty 'xsæn—
 Ystyr nyxas,
 Zynærvæsson—
 Fyndzy uælqus,
 Zyn æmbaræn—
 Jæ cæstyngas,
 Xæram dzyrdmæ
 Ystyr khærccqus.
 Mæstygaræj
 Dyuuæ cæsty,
 Ænæzmælgæ,—
 Bynton æmyr.
 Maxarbedzy
 Qydz bæsty
 Fæltau xuyzdær—
 Xæsty bydyr.

* * *

Mæjruks æxsæv
 Chæx næu fæzyl,
 Sæ rudzguyty
 Tækkæ bynmæ,
 Æruahta xi
 Jæ nymætyl,
 Rævdauync æj
 Ævzist tyntæ...
 Tækkæ rajsom
 Sæumæ chæxæj
 Maxarbedzy
 Cæuyn qæuy,
 Xærzivotongæj
 Ædsarh bæxæj
 Xuyndzæutlimæ
 Ændær qæumæ.

III.

Uyd bonyrdæm...
 Ærbauazal...
 Sæuon dymgæ
 Ysfæjlydta...
 Khælæsý mæj
 Ærbasautæ,
 Cyma arvyl
 Xuysnæg uydta.

Sæuæxsittæn
 Jæ uadultæ,
 Syræ dariau,
 Ærbarttyvtoj.
 Qæriu xoxæn
 Jæ sau durly

Sæuon mihtæ
 Ærbatyxtoj.

Ysdardta xur
 Jæ bæzdzyn byl,
 Jæ ruxs tynty
 Ærbaryvsta.
 Maxarbegæn
 Jæ fæstag lyn
 Ævippajdy
 Ærbajsæfta.

Ærtæx kærðæg—
 Ævzist xærdgæ...
 Ærbarttivy
 Læhz bydyrtæj.
 Didindzytæ
 Gælæbutau
 Fælivync cæst
 Sæ tybyrttæj.

IV.

Ysrævdz ysty
 Næ xuyndzæuttæ,
 Æræfsnajdtoj
 Sæ xuyny xælc,
 Dyuuæ fysi—
 Nælgustytæ,
 Cy ma væjy
 Læppujy kæxc?!

Mazarbegæn
 Jæ sarhy bæx
 Uærdonyl bast
 Jæ idonæj...
 Jæ fæsaræ ta
 Jæ sau nymæt
 Æppætæj dær,
 Xærz iftongæj.

„U afon nyr
 Fæcæuynmæ!
 Cæmæn ma u
 Uæ fæstlat?
 Cæuyn qæuy
 Ændær qæumæ.
 Cybyr fændag
 Uyn næu mijæg!“

Zæronð zahta
 Jæ uynaffæ,
 Æncæd læugæ
 Lædzædzý 'ncøj.
 Sæxædæg dær

Næ xuyndzæuttæ,
Ædzux kodtoj
Sæ cydy koj.

Maxarbeg uyd
Mæstygær xuyz,
Æruahita ta
Jæ narst byltæ,
Jæ cæstyngas
Bynton quynthyz,
Cyma fedta
Ævzær fyntæ.

Cæj, uymæn dær
Cy bakænæm.
Jæxi zærdæ
Uæd je'vdisæn,
Læppuyj sont
U nomxæssæn—
Jæ mast ta u
Zyn æxsidæn.

Fændarast ut,
Næ xuyndzæuttæ,
Uæ fændag uyl
Uæd farnimæ...
Læhz fændagyl,
Fændyrdzæhdgæ,
Yzhorync rævdz
Sæ zardimæ.

Sæ qældzæg xutt,
Sæ rajgæ zard
Fæsiwædæn
Kæuyly 'sty...
Sæ cæxær nyfs,
Sæ razyngard
Næ bacæudzæn
Næ bydyrty!

U tyng æntæf..
Ænædymgæ,
Færdguytæj xid
Nyxæj xauy.
Ædzynæg xur,
Jæ tævd tyntæj
Fæcæj khaxy
Cæsty gaguy.
Fællad bæxtæ
Cy bakænoj,—
Sæpp-na kænync
Ænæbary,
Sæ xidy fynk
Khævda donau

Fætæn sintæj
Ærcæjqary.

V.

Ærizæri...
Fædarh auuon,
Qæriuy tih
Fæfælursi,
Bæmbæg xuyz mih
Komy sænuon,
Xæxtæ ræbyn
Æryqusi.

Fændyry qær
Fæfædis i...
Sæ fenynmæ
Yzhorync tahd,
Qæuy uyng syn
Yskuynægi,
Nyr dard quysy
Fændyry cahd.

— „Cymæ çi sty?—
— Kæmæ cæuoj?—
— Xuyndzæuttæ 'vi
Cyndzxæsdzytæ?
— Uytæppæt dzy
Kæmæ 'llæuoj,
Uyj rajgæ uæd
Jæ kærçytæj“...

Dzyrdtoj aftæ
Kærædzijæn
Qauuon adæm
Næ xuyndzæuttæj,
Cymæ næ uyd
Færædijæn,
Quydy kodtoj
Ystyr bærnæj.

Maxarbegæj
Næ uæhd kænync
Uyndzy adæm
Sæ cæstyta.
Uyj dær exsæj
Ærdzæhst kænyc
Jæ sauloxæn
Jæ færsçytæ.

VI.

Sæ fysym nyr.
Ysbæræg i,
Fællad bæxtæ
Æruyrædtoj:

Bedžyzatæn
Sæ nog fyrtaen
Jæ kæxcy xuyñ
Ærbalastoj.

Ystyr salam
Sæ uazdžytæn
Bedžyzatæ
Kuyñnæ radtojl—
Sæ cyrdærtæ
Fæsiwædæn
Kæstæriuæg
Kuyñnæ kodtojl.
Cæst nykkuyldmæ
Cyrd kæstærtæ
Fællad bæxty
Ysuæhd kodtojl,
Cæst nykhuyldmæ
Sæ kæwdæstæ
Uydysty dzæg
Chæx nartxoræj
Kært bajdzagi
Yzmælægæj,
Næ uyd nymæc
Syvællættæn,
Fæsiwædæj,
Zæronð lægæj—
Dæltync æhdau
Sæ uazdžytæn.

VII.

Khærccæmdzæhd qazt—
Jæ cyrenyl,
Uælarvmæ quyst
Fændyry cahd.
Maxarbeg næu
Jæxi čemyl,—
Jæ bakast u
Ægær ænkhard.

Cyðær auad
Jæ cæstytyl,
Cyðær bakast
Jæ zærdæmæ.
Bæræg uydi
Jæ kæstytyl:
Nydzdzahultæ,
Æmdzæhdgængæ.

Zyn bazonæn—
Zærdæjy uæg,
Zyn ravzaræn
Læppujy mast...
Cænæn qæuy

Ægær fyduæg,
Ægær nalat,
Ægær buc xast!
Fækændzæni

Rædigæ dær,
Læg lædžy mast
Kuy næ zona.
Æxgæd mastæj
Ævzær dær ma
Næ dunejy
Cy quamæ ua?

Ævippajdy
Cy næ 'rcæuy..
Uældaj dær ta
Fændondzinad
Zærdæ riuy
Nyccælj kæny,
Fæcæj tony
Jæ arl uidæg.

Čysyl razdær
Cy par cæsty
Symbældysty
Kærædzuyyl.
Kærædzijæ
Fætarstysty,
Fæxylysty
Sæ ræu-cinyl.

Maxarbeg kæd
Ænkhard zyny,
Uæddær cinæj
U je'mydzæg.
Jæ qarm riuy
Jæ tarst quydy
Læppujæn u
Fæsonly lag.

* * *

Dyuuæ bony,
Dyuuæ 'xsævy—
Bærkad, minas,
Khærccæmdzæhd qazt...
Uazægæn, dam,
Jæ kad sæfy,
Kuy næ zona
Jæ barty jas.

VIII.

Yshorægau,
Cæuy ræstæg,
Næ susægæj

Næ card xærgæ,—
 Kuy ralæuuy
 Bækad fæzzæg,
 Kuy babællæm
 Syræ fars særdmæ.
 Zæronð bæry
 Dadalitaui,
 Lædzy racard—
 Khædz-mædzytæ.
 Aærgvæzzæg,
 Althamiau,
 Quyn syværy
 Aærgæd zærdæ.
 Fællad lægæn
 Uæjlag nymæt
 Kæmdæridðær
 Aeryværaj,—
 Næ væjy uæd
 Uyj bazy mæt,—
 Nyvvæjy jyl
 Mærdon fynæj.

Maxarbeg kæd
 Fællad uydi,—
 Dyuuæ 'asævy
 Aænæ xuyssæg,
 Uæddær iu ran
 Næ æncadi,
 Xuyssæg festad
 Jæ udxæssæg.

Ysfænd kodta
 Jæxi nymær:
 Fæstag quydy,
 Fæstag tærxon
 Farizætme
 Jæ minævar—
 Kuyd barvita
 Tækkæ rajsom.
 Maxarbeg uyd
 Aæstyr nyfsæst,
 Læhz-iu xuydta
 Jæ fændægtæ.
 Jæ saq zærdæ
 Næma fætarst,
 Uændon kodta
 Jæ fændættæ:

„Cyzdzy xædzar
 Bynton mæguyr...
 Kæm syn uydæn
 Xuyzdær sjæxs?!
 Aæz,—Maxarbeg—
 Sævæn læppu,

Aevhau syn u
 Mæ iu nyxas!“

Maxarbegmæ
 Uyd axæm fænd:
 Kæjdær dzyrdtæm
 Cæmæn qusa?..
 Zærdæjy byn
 Uyd arf æværd,
 Aæppætæn æj
 Cæmæn dzura!

Farizæty
 Aænuyvd mad
 Maxarbegæn
 „Næ“ næ zæhid,—
 Kædæj-uædæj
 Uyj dær iu xatt
 Aændær qæumæ
 Xuyn fæxæssid...
 Farizæty
 Zærdæjy kond,—
 U sont lægæn
 Zyn bazonæn.
 Qæuy mæ xur
 Aæxsidgæ zond,—
 Lystæg ængas,
 Bærcyl domæn.

IX.

Uyd tar æxsæv.—
 Bynton mæjdar,
 Næ uyd cæsty
 Khux fæthyssæn...
 Maxarbegæn
 Jæ minævar
 Dzyrdta xabar
 Cyzdzy fydæn.

Cæmæj zony
 Cy xabar yn
 Aærxæsdzysty
 Maxarbegæn,
 Nyrtækkæ u
 Zyn bambaræn—
 Aænæqælæj
 Cy næ 'rcæuy.

Maxarbedzy
 Fætæn riuy
 Tyzmæg dymgæ
 Ysfæjlydta.
 Jæ cæstyta
 Kærdæziuy!

Dyson bonmæ
Næ nyværdta.

Maxarbedžy
Uændag zædæ
Dyzærdydžy
Næ bacydi:
Cyndxæsdžytl—
Jæ sahæstæ,
Sæ nymæcæj
Sær razyldi.

Bælvyrd xyncy
Jæxi nymær
Cyzdžy fælyst—
Lystæg xærdztæ...
Zyndgond ysty
Nyr iuuyldær,—
Xæstædžytæn—
Lægtý xærztæ.

Kuyd biræ uyd
Maxarbegæn
Jæ qarm riuy
Zældag—fændtæ...
Kæm ma væjy
Bærkad zæhæn—
Kuy 'schil væjy
Fællad zærdæl

Fænyhuyldi
Jæ sahæsty.
Lædžy sænttæ
Kæuylyty 'sty...
Nyfsy uylæn
Næ khabæzty
Lædžy kommæ
Kæm fækæsy.

Jæ midbylty
Fælmæn xudgæ
Jæ fyrst auad
Jæ cæstytyl:
Syvællony
Syrx-fars rustæ
Ærnydzævync
Jæ nierst byltyl...

X.

Zærdæjy fag
Lædžy fændtæ
Kæm ærcæuyrc
Zærdæ zæhgæ:
Kuy razynync

Mæng, nyxæstæ,
Kuy ta cybyr—
Lædžy cængtæ.

Quydy gængæ
Jæxi nymær
Ærbazyndi
Ystyr uyingæj.

Æryzdæxtis
Næ minævar,
Ænæxuyssæg,
Fællad xuyzæj,—
Ærbaxasta
Ævzær xabar,
Nyxas kæny
Khæmdzæstyğæj.
Kuy 'ssardtaid
Fæltau j'adzal
Yznadžy cyrh
Tævd næmyğæj.

„Farizæt yn
Næ bakuymdta,
Ækkælaty
Maxarbegæn!
Dzyxæj-dzyxmæ,
Cæstnykhuyldmæ
Dzyrd aiquysdzæn
Ægas qæuyld...

Zæhdzisty myn:
— „Cæjag fyrst u!
— Ysnoom kodta
Jæ mykkagæn!..
Fæltau amæl
Næ saq læppul—
Jæ læd bambæxs
Dæ fydmardæn!“

Maxarbegæn
Jæ sudzgæ mast
Uyd rissag dær
Dændagnizæj.
Jæ tar ængas,
Jæ zulmæ kast,—
Tærsyn kænync
Fydbilyzæj.

— Mæ xudinag...
Cæmæn mæ quyd!..
Cæmæn ledton?
Cæmæn uarnton?..

Mæ fydbylz
Mæxi sær uyd,—
Sælxær çyzdzy
Cæmæ farston?

Dombaj læppu,—
Maxarbedzy
Uarzondzinad
Æryssæsta—
Kuyd tarf xuyssæg
Fællæd lædzy,—
Jæ zærdæ jyn
Ærylvæsta.

Yssont læppu,
Ysdzæhæl i...
Jæ mast uadzy
Chæx araqqej,
Ystægðaran,
Ysmællægi...
Æxsidy mast
Fyr nal .tæj.

Ædzux cæuy
Særguybyræj,—
Jæ rixitæ—
Xæmpæl xuymau,
Sæ binontæ
Jæ quyr-quyræj—
Ystyçstysty
Ævzær fynau.

Ystyxstysty
Ænæqæn syx,
Jæ qælæba,
Jæ sont zahdæj,
Kæm yl bazad
Uycy fyddzyx,
Mur æm nali
Lædzy 'hdauæj...

— Xæram myn uæd
Mæ mady 'xsyr!—
Farizæty
Kuy nyuadzon!..
Jæ xurxyl yn
Mæ kardy 'ssyr,
Æzlæg næ dæn,
Kuynæ 'ruadzon! "

XI.

Uæ basthælaj,
Dy, qal zærdæ!—
Ægær xivænd

Cæmæn fædæ,
Dæ qarm riuy
Dæ mast xærgæ
Kuyd cærdzynæ
Cyzgmæ bælgæ?!

Ævzondzy nyfs
Cæxær kalgæ,
U ualdzygon
Fyduag donau,
Jæ sahæstæ,
Jæ katajtæ
Bynton—ærmæst
Khævda bonau.

Tærgajgondæj
Fændon mitæ
Ærcagury
Fyduag læppu,
Kæm ma væjij
Bæston cintæ
Jæ bavnæld dær
Ærra tæppu.

Maxarbegæn
Jæ rasomy,
Næ uydaid
Xuymætædzy,
Uyj akalzdæn
Jæ sau røndzy,
Fækæs ma-iu
Ærtyccædzy!

Yskodta uyj
Yskhæfyn fænd
Næ ræzgæ çyzyg
Farizæty.
Cæuync çy.gæn
Jæ fæd-jæ fæd.
Cæmæj zony
Sæ xin fændty.

Nyxy izær
Jæ sau ærfyg...
Cydsty fos
Sæ xizænæj...
Ysbadt mihau
Fændadzy ryg,
Fæqus uældæf
Jæ rizynæj.

Nyr acy 'xsæv,—
Nærtan æxsæv,
Maxarbegæn—

Jæ fæguyxæn.
Kæd nal rissid
Jæ rissag cæf
Ænæbargæ
Nalat guyrðæn.

Mæjy razmæ
Yskhæfdzytæ
Nyxas radtoj
Kærædzijæn,
Nyr æj quamæ
Syxxæst kænøj—
Ærxæssøj us
Maxarbegæn.

Qambolat ual
Ærbaxæccæ—
Æppætæj dær
Bynton ivtong,
Næ syn færsy
Sæ xabærttæ ..
Jæ qal bæxyl
Ævzist idon.

Æxsarbeg dær
Kæm bazzajdzæn
Fædisy bon
Bynton fæstag,
Jæ ardæj uæd
Næ bajraidzæn—
Æmgærtty 'xsæn
Uæd u qæstag.

Færnydzy fyr
Bynton rævdýd—
Æxsarbegmæ
Cy fau xæssys?
Æmgærtty 'xsæn
'Styr jæ dzyrd—
Qæubæsty quyst
Jæ saulox bæx...

Ærmæst Fidar
Næma zyndi,
Ævæccægæn
Fæfæstiat,
Maxarbeg æm
Mæstæj mardi,
Kuy fæuaid
Jæ fændiag.

Bæx sifyhtoj.
Ysrævdz ysty,—
Ærmæst ma uyd
Fidarmæ kast,
Mæsty xuyzæj

Læuuydystý—
Cy fækænoej
Sæ sudzgæ mast.

Æjjaly jyn
Cysyl xæstæg
Fidar, mæ, xur
Farizætæn.
Uymæn uydi
Zynarh fætæg,—
Fændag dættæg
Yskhæfdzytæn.

Kæm ærcæuy
Lædzy quyddag
Ædzuxæj dær
Zærdæ zahgæ?
Næ fæbæzzýd
Sæ dard fændag.
Læuuync mænæ
Mæstæj mælgæ...

Fyndzy uælqus
Fyd rasygæj
Ævzong læppu
Cy 'srædydi,—
Uydonyl nyr—
Ærævrængæj,
Fæsmøn gængæ
Ærynkhardi

Fidar jæxi
Næ ravdysta,
Jæxi ajsta
Ændær syxmæ.
Fidar xabar
Uæd bambærsta,—
Kæj jæ kænyn
Sær safynmæ.

Næ uyd Fidar
Khuydipp qaltæj.—
Mæguyr gomau—
Jæ bon zongæ
Næ uyd „rasyg“—
Jæ buq cardæj,
Cæmæn qusa
Uæd rog zondmæ!

— Fæsaidda næ
Ævzær, ræmpæg...
Fælä... xatyr,
Næ uydzæni
Ævdisæn u
Dy dæxædæg!—
Kuyd zynarh uyd

Dæ fælyvd mi..
Yskhæfdzytæ
Sæ mast xæigæ
Fæcydysty
Sæ xædzærttæm,
Fidar ma syn
Sæ sont qærtæ
Æryquysta
Ændær syxmæ.

XIII.

Maxarbedžy
Minæværttæ
Uydystry nyr
Æxsæzy bærc,
Fælæ dzy čyzg
Sæ iuan dær
Næma zahta
Fændon nyxas.

Maxarbeg nyr
Cy bakæna,
Kuy 'sælmaecyd
Jæ saq zærdæ,
Bælgæ-bællyn
Kuyd amæla
Ævzong kuy 'sty
Jæ khabæztæ...

... Jæ khax qaztmæ
Næ baværdzæn,—
Næ jæm qary
Fændyry qær...
Jæ dzyxy dzag
Næ baxuyddzæn..
Ædzux quydy—
Jæxi nymær.

Cyma isči
Khuymyx xyræj
Jæ xurx fady—
Maxarbegæn,
Uyjau qærzy
Fælurs xuyzæj,—
Kæmi kæron
Jæ qardžytæn..

— Farizæty
Na'at zærdæ
Kæd bamhardzæn
Lædžy sahæs?
Kædmæ cæron
Mæstæj mælgæ,?

Iu xatt ma mæm
Uæddær rakæs!

* * *

Cæuync bontæ
Sæ xuyz ivgæ.
Nyzmælydi
Qæubæsty card—
Kæj rævdaunc
Fælmæn cintæ,
Kæmæ xur bon
Kæsy ænkhard.

Cæxær kalgæ
Æxsary tox,
Cyren kæny
Næ dudžy calx.
Næ rattdzystæm
Næ cardy rox—
Kædmæ næm ua
Syrx tudžy 'rtax.

Fælløjgænæg
Cytdžyn dzyllæ,—
Næj basæltæn
Dæ saq nyfsæn,
Næ fætædžy
Ystyr dzyrdmæ
Næ nyfs guiry
Næ khabæzty.

Æhhæd u nyr
Mæguyr cardæn,
Sæuon xurmæ
Dæxi batav,
Fydbon cardy
Bynton safæm,
Zærdæ særmæ
Uændon baqav!

Bærkad cardæn
Bærkad fælløj
Næ dudžy u
Jæ xorz madzal
Ærulæfyd
Næ nad ækkoj,
Qælæsy dzag
Uændon bazar!

XV.

Farizætæn
Jæ zæron dzyd,
Fælløj kæny
Nyr kolxozy.

Sæ kolxoz u
Kæd afæddz, d
Uæddær syn ræz
Tyng xorz xæssy.

Næ kæsy xorz
Kæmædærtý:
„Kolxozy dam
Zyn kusæn u“,
Ædzux badync
Sæ xædzærtý.
Uæ, babyn uaj
Cæl-uarz læppu!

Fyccag xordtoj
Kæjdær fælluj:
Æguystæj syn—
Bærkad minas.
Sæ guybyntæ
Næ færzætoj
Fæsjaynmæ
Zæronð ruvas!

Kolxoz xalag,—
Cyrh ævzægtæ—
Farizætæn
Jæ udxæssæg,
Æmbary syn
Sæ quyddægtæ,
Sæ xalæn mi,
Sæ nyxæstæ.

* * *

Ænæqæugæ,—
Uældaj nyxas,
Næ syquysdzæn
Farizætæj.
Æmbargæ xuyz
Jæ cæstyngas—
Quyddaggænæg
Jæxi zondæj.

Ræstæmbis ræzt
Ystdæs azdzyd,—
Ysthalytau
Jæ cæstyta.
Ræsuhd bydæj
Tæmæn kalync
Jæ fæsonstyl.
Jæ dzykkutæ.

Dyuuæ condzy
Tækkæ færstæm
Mænærhytau,

Dyuuæ riuy—
Bæræg gænæn
Ævzorg æztæn.
Sæ iu bakast
Zærdæ uihy...

Ævzong æxsar,—
Jæ cyrenyl.
Tæxyn inondag
Jæ khabæztæ.
Maxarbeg yn
Jæ iu fendyl
Nyvond kæny
Jæ qarm zærdæ.

Mydau addzyn
Jæ dzyzy dzyrd—
Cyma tavys
Dæxi xurmæ
Zærdæ 'skæny
Qydzý—qydzý
Jæ midbylly
Fælmæn xudtmæ...

Jæ uadulty
Ærtlivæntæ,
Kænync xurmæ
Nyvæstyta.
Ærtxæræn u
Fæsiuædæn
Nyccævync æni
Sæ cæstyta...

XVI.

Farizæt ræzt
Syvællonæj,
Kæm rajguyrdi
Uyey qæuy.
Ælsæst uydi
Qædurdonæj
Jæ zærdyl ma
Dzæbæx lauy.

Syvællouy
Cy mæt uydi,
Jæ xæs uydi
Khæbær kuryñ.
Ræbyñæj-iu
Ysxuyssydi—
Jæ sær nydzævd
Qædyn khulyl.

Kærtý astæu
Fætkhuy bælas

Farizætæn
Xi irxæfsæn.
Særdygon uyd
Ænæ falxas
Jæ ræzt uydi
Dyrhty æxsæn.

Jæ cin uydi
Cyndzytæj qazt,
Ræstæg yl uad,
Yzhorægau,
„Cyndzæn“ kodta
Ænuvyd uarzt
Kuyrdta iu dzy
Cydzdy æhdau.

Qældzæg xuræj
Xærz buc uydi,
Rævdydtoj jæ
Fælmæn tyntæ,
Jæ riuy khæj
Ysburbyni—
Sægdzyd uistau—
Jæ sau zængtæ.

XVII.

Uydi cotæn
Sæ xærz xistær,
Jæ kæstærtæ
Quymyz-dzyxtæ.
Ænæzivæg
Kæddæriddær
Æxxæst kodta
Cydzdy xæstæ.
Æxsæz azæj
Cysyl fylðær
Cyd Farizæt
Yskholamæ.
Zyda fyssyn,
Xyncyn xuyzdær—
Uvj dyn je'ntyst
Æxsæz azmæ.

„Farizæt u
Æxgæd zærdæ,—
Nyxas væjij
jæ fæssauuon,
Kæj næ kæn
Dzæhæl qærtæ,
Uymæ gæsgæ,
Ævæccægæn.

Bærzond nyxas
Næ saxuyris,
Jæ fædættæ
Næ amydtoj.

Lædzdy cur æm
Æhdau uydīs,
Zærdættæ dzy
Næ qazt kodtoj.

Syrx dari'mæ
Kæsaemeræj,—
Cyzg sarazyn
Kæj bon uydi
Cærænbony
Sæ syxægtæm
Xælæg gængæ
Ysqom, li.

XVIII.

Jæ zærdæmæ
Kuynnæ cæua
Farizætæn
Kolxozon card?
Jæ zærdæ cin
Kuynnæ kæna,
Kuynnæ quysa
Jæ qældzæg zard.

Kæd iu fyccag
Xuyrnæ ruvynmæ
Zærdæstættæ
Cyd fistægæg?
Uæd nyr abon
Jæ xudynmæ
Bæxtæ kafync
Chyllipp gængæ.

Kæd iu fyccag
Zyd chulberæn
Zæxx læværdta
Ræstæmbisyl,
Uæd nyr abon
Sæ kulxozæn
Sædæ bæxy
Fæzyl xizy.

Fælloj uarzag,
Ænæniz çygz
Jæ khabæztæ
Nyr ajvæzta,
Jæ zærdiag,—
Ænuvyd kuyst.
Kolxozonty
Tyng bandæfta.

„Cy çygz basguyst
Tembolatæn,
Jæ fezmæld u
Æksidavau,
Zærdæ rajy

Jæ bakastmæ—
Jæ zondðzyn dzyrd
Jæ xorz æhdau.

Jæ nom aiquyst
Farizætæn,
Ædzux kodtoj
Jæ kady koj.
Qyg dær uydi
Uyj birætæn.
Cyzdzy zærdæ
Kæm bazydtoj?!

Xælædzy cæst
Næ faræzta
Farizætæmæ
Ærgom kæsyn.
Jæ cæstængas
Bærgæ 'mbæxsta,
Bærgæ kodta
Zynærvæssæn.

— Tæxudiag,
Jæ khonajl
Kæmæn ræzy
Æmbærgæ cot!
Jæ buc qæbul—
Jæ bon aiv,
U ærfægond
Jæ bazæronð.

* * *

Is biræ 'xsar
Fæsiwædmæ,
Sæ nyfs iuyl—
Sæ khabæzty,
Næ sæ 'vdæly,
Næ, zivægæmæ,
Sæ riutæj xox
Nyxaldzisty...

XIX.

Nyfsxast læppu
Ysdæhæli.
Farizæt yn
Næ dættu kom.
Ystægðarau
Ysmællægi,
Zærdæ rystæj
Ærvity bon.

Ændæwæbon
lu uac bakast
"Ræstdzinady".
Ærbamæsty,

Jæ cæsty syg
Zærdyl acaxst.
Cæsty byntæ
Fæsau ysty ..

Fyccag yn uyd
Tyng æxsyszgon
Kuy auydta
„Farizæt“ fyst.
Ærymysyd
Jæ fydwæbon—
Jæ sont kataj—
Jæ zærdy ryst.

...Fæstæmæ ta
Cæsgom asau—
Fæzyndi jæm
Yznæt quydy,
Ærkastli jæm
Jæ cin xardzau,
Jæ sudzag mast
Fæcaxst quyry.

— Næu, Farizæt
Mæ binojnag,
Cy cin kænon
Uæd je'sguyxtyl—
Xuyzdær uaid
Jæ xudinag
Kuy aiquysid
Ægas bæstyll.

XX.

— Uæ, næ læppu,
Cy badys am?
Fæltau fæcu
Buxaramæ..
Dæ riuy dyn
Kuy xæry kalm,
Kuynnæ kæsys
Dæ fadatmæ...

— Æxca lasync
Buxarajæ,—
Æmbisondy
Pajdajy kuyst,—
Uæd dæ zærdæ
Kuynnæ rajy,—
Cæmæn fædwæ
Bynton ælhyst?"

Maxarbegæn
Jæ zæronð fyd,
Kuyd jæ bon uyd,—

Ærcamydta.
Kæuylyt yd
Qæuony zyd—
Jæ fosy 'mbis
Nyuuaej kodta...

Maxarbedžy
Ærfændydi
Jæ fydy fænd
Sæxxæst kænyn.
Jæximæ tyng
Ysmæsty i
Nyry ong dær
Kuyynnæ fæcyd.

Uældaj dær ta
Qambolitæ,—
Nyr az kusync
Buxarajy,
Dyuuae 'rdxordy
Fændon mitæ
Kænync dzæbæx,
Zærdærajgæ.

Sæ mulk syn qæu
Nyuuaej kodtoj,
Ærcydysty
Chulberyl fyst...
Xæræn ma uyd
Kæjdær fælloj,
Buxarajy—
Æxcajyl kuyst!

Maxarbeg uyd
Sæ kommægæs,

Sæ nyxasæn
Uyd arhgænæg,
Fyldær xatt uyd
Sæ zondyl xæst—
Sæ mitæ 'mæ
Sæ kad fæzmæg.

Uyd ma nodžy
Ændær fændon
Næ saq læppu
Maxarbegmæ
Kæsægæg jæ
Cæmæ 'mbæxson:
Bælyd ragæg
Buxar xudmæ.

Farizæty
Kæd rasaid,—
Buxar xud u
Cydzdy sajæn.
Jæ zærdæ dzy
Kæd bazzaid,
Ævdadzy xos—
Cyzg syrrajæn.

Uællæg, nali
Ænæcægæg
Maxarbegæn
Buxaramæ.
Bæly zærdæ
Xuyzdær cardinæ,
Ændær bæstæm—
Ændær ranmæ.

SÆRGÆNDTÆ

	Fars
1. Leniny zaræg—(adæmon)	5
2. Lenin (adæmon æmbisondmæ gæsgæ)	6
3. Staliny zaræg—(arlæmon)	7
4. E. Potje—Marseljoæ—Grišy tælmac	8
5. Statja Šota Rustaveli	11
6. Mamsyraty Dæbe—Ægas cæuaj, Šota—(æmdz.)	13
7. Giga Mamity—Šota Rustavelijæn—(æmdzæv.)	14
8. Q. Geor—Šotajæn (æmdz.)	15
9. Š. Rustaveli „Vitjaz tigyry carmy“—X. Jakovy tælmac.	16
10. Š. Rustaveli—Nestan Daredžany fystæg Tarielmæ—Q. Geory tælmac	19
11. Š. Rustaveli—Kaddžety fidary bajst æmæ Nestan-Daredžany 'suæhd—Arda-senty X. tælmac.	20
12. Bekhojty A.—Šotajy cyrtyl—(æmdz.)	22
13. „Šota“	23
14. Niger—Qyrymag æxsæv—(æmdzæv.)	24
15. Niger—Qara-dahyl—(æmdzæv.)	25
16. Qanyquaty M.—Kolxozon fijjau (æmdzæv.)	26
17. Berozty A.—Dzæbidyrdzuan (radzyrd)	27
18. Epxity Tætæri—Dyuuæ zærdæjy (poemæ)	38

Y S R A S T K Æ N I N Æ G T Æ

Žurnal „Max dudžy“ № 1 1938 azy

Fars	Kolon- næ	Rænq	Kæcyrdygæj nymajgæjæ	Myxuyrgond u	Kæsyn æj qæuy
12	2	16	uæle	ximid	ximidæg
19	—	11	„	æppæty	æppæly
20	—	1	„	Uærtæ	U ærtæ
—	—	13	„	Kulduur	Kulduar
28	1	3	„	sraazdzynæ	sarazdzynæ
45	2	6	„	Fidar, mæ, xur	Fidar, mæ xur,

Žurnal „Max Dudžy“ acy nomyry radzyrd „Dzæbidyrdzuan“-y
særmæ fyst ne'rcyd jæ avtory nom.—Avtor u Berozty A.

Bærnon redaktor *Epxity T.*

Texnikon redaktor *Bajmætaty P. S.*

Bærnon korrektor *Dzgojty Q.*

Æmbyrd kænymæ læværd ærcydis 13-1-38 azy. Myxuyrmæ læværd ærcydis 16-11-38 azy.
Myxuyron syftæ 3,25. Gæxxætty syftæ 1,75. Gæxxætty format 72×105. Glavlit № 1053
Zakaz № 256. Tiraž 2000.
Cægat Irystony ASSR-y Rauahdady tipografi, gor. Ordžonikidze, Kominterny uynq, 20.

Arh 1 som

na 1/161-20k